

ERF GOED NIEUWS

Wederopbouw
in Leidschendam

Deel 1, van 1945 tot 1960

INHOUDSOPGAVE

Ouderenzorg - bejaardencentrum Mariënpark	6
Bouw Neherlaboratorium	17
Woningnood en sanering van woningen	24
Emigratiegolf	30
Opgroeien in de jaren 50-60	41
Damplein met woningen en winkelpanden	46
Van kolen naar gas	54
Ontwikkeling Leidschendam-Noord	58
De huisvrouw in de jaren 50-60	62

Colofon

Erf Goed Nieuws is een uitgave van de Vereniging Erfgoed Leidschendam en verschijnt minimaal twee keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan leden. Advertentietarieven op aanvraag.

Redactie Erf Goed Nieuws

De vaste redactie bestaat uit Idsard Bosman, Willemien de Vlieger-Moll, Peter Neukirchen en Cees Siermann. Voor suggesties, op- of aanmerkingen over Erf Goed Nieuws kunt u zich richten tot de redactie: telefoon (06) 53717333 of e-mail: info@erfgoedleidschendam.nl

Druk

OKzPress, Den Haag

Lay-out

OKzPress, Anton Beuse

Vereniging Erfgoed Leidschendam

Bestuur

Voorzitter: drs. H.R. Grootenhuis
 Secretaris: drs. C.A.F. Siermann
 Penningmeester: drs. J.H. Athmer
 Bestuurslid: dhr. I.J. Bosman

Adviseur bouwhistorie:

P. Jansen

Adviseur bouwtechniek:

Ing. J.J. van Vliet

Website

www.erfgoedleidschendam.nl

E-mail

info@erfgoedleidschendam.nl

Adres

Vereniging Erfgoed Leidschendam, postbus 3027, 2260 DA Leidschendam

Telefoon

Secretaris: (06) 53717333

Wilt u het werk van de vereniging steunen, dan kunt u lid worden. U kunt zich aanmelden via www.erfgoedleidschendam.nl. De minimum bijdrage bedraagt 15 euro per jaar.

Foto voorpagina: In 1949 wordt de eerste paal geslagen voor de bouw van 26 woningwetwoningen aan de Regthuisstraat.

Erfgoed
podium
Leidschendam-
Voorburg

Meer informatie over het Erfgoed Podium Leidschendam-Voorburg
op www.swaensteyn.nl

WEDEROPBOUW IN LEIDSCHENDAM

Deel 1, van 1945 tot 1960

Voorwoord

Direct na het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog maakte ook Leidschendam de balans op. Naast oorlogsschade, had men te kampen met ernstig tekorten aan levensmiddelen, brandstoffen, goede woonruimte, de grote werkeloosheid en de geldzuivering. Ook de land- en tuinbouw verdiende de nodige aandacht, deze sector was immers van essentieel belang voor de lokale voedselvoorziening.

Maar het gemeentebestuur van Leidschendam richtte zich eerst tot de slachtoffers van alle oorlogsgeweld. Zij die hun leven gaven voor onze vrijheid werden één dag na de intocht van de geallieerden op woensdag 9 mei 1945 met ceremonieel eerbetoon herdacht. Namens diverse instanties werden er kransen gelegd en er was even stilte om hen in alle eerbied te herdenken.

Voor een andere groep mensen, de 'foute individuen' werd al in februari 1945 door

de gemeente het bureau van de Politieke Opsporingsdienst (POD) opgericht. De POD was mede opgezet om, na de bevrijding, te voorkomen dat de lokale bevolking voor eigen rechter zou gaan spelen (zoals het kaalscheren van de vrouwen die een relatie hadden met de Duitse soldaten). Ook probeerden zij de administratie van illegaal inbeslaggenomen (Joodse) bezittingen uit te zoeken zodat teruggave mogelijk zou worden. Dit bureau stond onder leiding van de toenmalige wethouder de heer Copray. In de eerste maanden na de bevrijding was dit bureau gevestigd in villa Rozenrust.

En zo maakte Leidschendam zich in mei 1945 op voor een nieuwe toekomst. De wederopbouw kon beginnen.

In Erf Goed Nieuws behandelen we de wederopbouw aan de hand van een aantal thema's. In deze uitgave de periode 1945-1960 en in december de periode 1960-1970.

Ouderenzorg

Bejaardencentrum Mariënpark

De socialist Willem Drees heeft als vice-premier en minister van Sociale zaken in 1947 met de 'Noodwet Ouderdomsvoorziening' het fundament gelegd voor de verzorgingsstaat. Deze ontwerpwet bood elke Nederlandse man en (ongehuwde) vrouw boven de 65 jaar een jaarlijkse uitkering. Een ongehuwde kreeg 848 gulden en een echtpaar 1404 gulden.

Pas tijdens het tweede kabinet-Drees werd door PvdA-minister van Sociale Zaken Suurhoff de Algemene Wet Ouderdomsvoorziening (AOW) tot stand gebracht. Deze trad op 1 januari 1957 in werking.

In Nederland ontstaan begin vijftiger jaren ideeën voor het gezamenlijk en goed verzorgd huisvesten van 'bejaarden', veelal op religieuze grondslag. Het eerste bejaardencentrum in Leidschendam was Mariënpark.

OUDERENZORG VOOR DIE TIJD

In 1830 leefde naar schatting tachtig procent van de ouderen in armoedige omstandigheden. In Nederland bestond vanaf de Middeleeuwen een ingewikkeld, maar uitgebreid netwerk van liefdadigheid. Waren het in eerste instantie vooral de kloosters en later de diakenen die een belangrijke rol speelden in de caritas, met de groei van de steden werd het

aandeel van de burgerlijke en stedelijke liefdadigheid steeds groter. Een groeiend deel van de belastingen die door de steden werden geheven, werd aan armenzorg gespendeerd. Tussen 1830 en 1850 werd zestig procent van de stedelingen van zeventig jaar en ouder ondersteund door de stad. Ze kregen turf, een beetje geld en gratis medische hulp.

Minister-president Thorbecke was in 1849 van mening dat de armenzorg als een publiek orgaan moest functioneren en aan iedereen de mogelijkheid moest geven er gebruik van te maken.

De armenzorg hing sterk samen met economische ontwikkelingen. De armenhuizen en oudeliedenhuizen kwamen steeds voller te zitten, en de toestanden daar waren penibel. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een beschrijving van het armenhuis van de Groningse diaconie in 1852: 'De verregaande onreinheid, door gemis aan behoorlijk toezigt op kleding en verschooning, bijna niet tegen te gaan, maakte het woonvertrek van het armhuis tot een walgelijk verblijf van ellende.'

In juni 1854 werd de 'Wet tot regeling van het armbestuur' aangenomen. Deze wet zou ervoor moeten zorgdragen de armenzorg wettelijk te regelen, waarbij

het zwaartepunt van de armenzorg bij de diaconieën of de kerken kwam te liggen. Gemeenten hadden hierin slechts een aanvullende rol. Hulpbehoevende ouderen welke niet tot een kerkelijke gezindte behoorden – in geval van 'volstrekte onvermijdelijkheid', kregen recht op bedeling door de gemeente of dorp waar zij woonachtig waren.

Door de toegenomen welvaart en medische kennis steeg eind 19e eeuw het aantal ouderen. De armlastige ouderen werden als een 'sociaal probleem' gezien. De overheid erkende dit probleem en er werd voor de eerste keer gesproken over een geregelde ouderdomsvoorziening. Ouderdom was tot aan het einde van de 19e eeuw bijna synoniem voor een armoedig en karig bestaan. De ouden van dagen werden weliswaar waar dit kon ondersteund door familieleden, maar het was zeker geen vetpot. Zij waren grotendeels afhankelijk van de armenzorg. In de grote steden kon men in hofjes wonen, welke vaak door rijke initiatiefnemers werden opgezet (Hofje van Wouw in Den Haag of Sint Anna Aalmoeshuis in Leiden), De ouderen die in aanmerking wilden komen voor een plek, moesten 'van onbesproken levenswandel' zijn, Soms moesten ze daartoe een verklaring van een pastoor of een kerkelijke instantie overleggen.

Eenmaal wonend in een oudenliedenhuis raakten de bewoners hun onafhankelijkheid vrijwel geheel kwijt. Er waren vaste tijden om op te staan, om te eten, te bidden en om naar bed te gaan. Be-

zoek was slechts bij hoge uitzondering toegestaan. Hield de bewoner zich niet aan de regels, dan stonden daar straffen op – geen ontbijt, bijvoorbeeld, maar ook aan de schandpaal staan of met een blok om het been lopen. Het leven was eentonig en zwaar. In sommige gevallen moesten bewoners van oudeliedenhuizen hun stozakken delen en waren er geen sanitaire voorzieningen. Hertrouwen was vaak verboden, en ruziemakers en dronkaards werden zonder pardon buitengezet.

De tweede helft van de negentiende eeuw stond in het teken van wat de 'sociale kwestie' werd genoemd. Men begon zich het lot van de armen steeds meer aan te trekken. De vraag werd gesteld hoe de positie van de armere klassen verbeterd kon worden en wat de rol van de overheid daarbij zou moeten zijn.

Op het platteland woonden gezinnen met kinderen, ouders en grootouders naar volle tevredenheid onder één dak. Ouderen hoefden zich niet druk te maken over hun oude dag en ze maakten zich binnen het gezin nog nuttig ook – met borduren, de tuin spitten en op de kleinkinderen passen. Ze werden vol respect behandeld en gewaardeerd als doorgeefluik van verhalen en tradities. Als we verder teruggaan in de geschiedenis, zien we dat gemeentebesturen van dorpen en steden vaak borg stonden voor hun ouden van dagen. Als iemand verhuisde kregen zij een akte van indemniteit mee. Hierin verklaarde het gemeentebestuur dat zij indien er kos-

Wij Schout en Armmeeſteren van
den Roomsche-Catoliquen Armen van
Veur, beloven bij dezen aan Schout en
Armmeeſteren van Stompwijk

dat ingetalle Adriaantje Maartensdr:
Holk, huisvrouw van Cornelis
Halwardens, geboren in Vlaar,
oud vyf en twintig Jaaren,
t eenigen tyd onderhooptelyk tot armoede
mogte koomen te vervallen, zodanig dat
verelue vanden Publicquen Armen onder-
houd, moete worden. Wij aan derelue sul-
ken geuen zodanig onderhoud, als wij aan
onsen Armen gewoon en vermoogen sijn
te doen en den Armen van Stompwijk
voort 2 en van alle andere Plattren
alduar derelue, in Vervolg van tyd veem-
achtig, zoudo moogen sijn daar van te sul-
ken ontlasten en bedryden

Actuar Veur den 6. April 1793.

Gabriel van teen Armmeeſter
van Veur

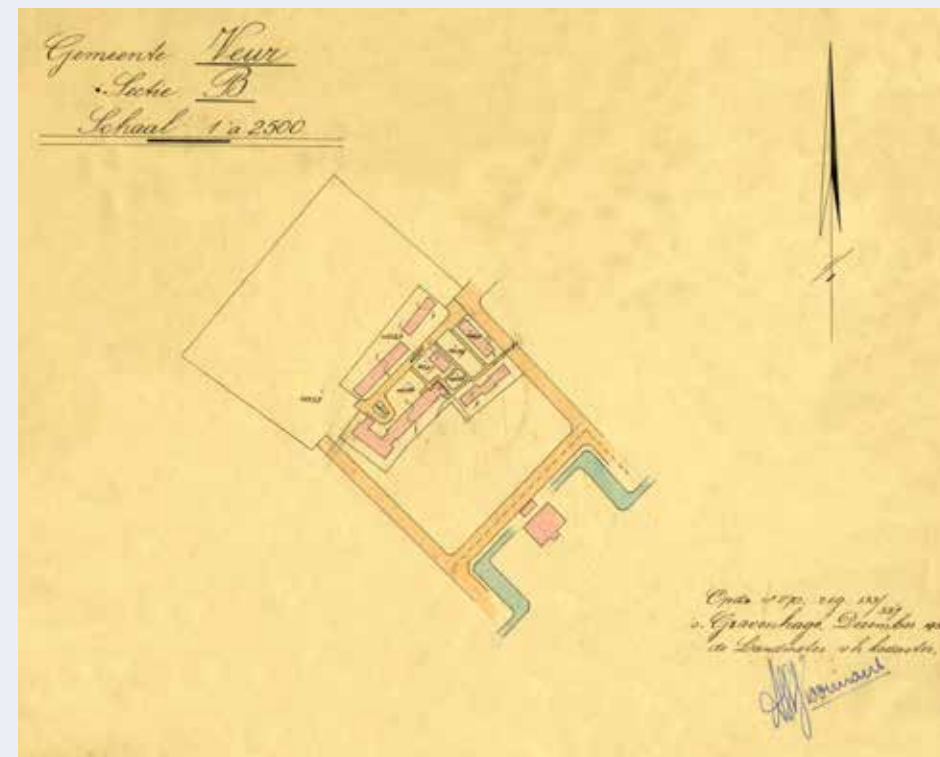
Pieter van vijen Armmeeſter
van vier

ten gemaakt zouden gaan worden voor
het onderhoud of verpleging van hun
voormalige ingezetenen, zij borg zouden
staan voor de financiële afwikkeling van
de gemaakte kosten.

De akte op de vorige pagina verklar-
ren Schout en Armmeeſteren van den
Roomsche-Catoliquen Armen van Veur,
dat mocht Adriaantje Maartensdr Hook
huisvrouw van Cornelis Halverhout 't
eenigen tijd onverhooptelyk tot armoede
mogte koomen te vervallen, wij aan de-
zelfde zulle geuen zodanig onderhoud
als wij aan onsen armen gewoon en

vermoogens sijn te doen." Zij doen deze
belofte op 6 april 1793 aan de Schout en
Armmeeſteren van Stompwijk.

De armenwet uit 1854 werd in 1912 her-
zien. De vernieuwing lag hem in het feit,
dat familie en bloedverwanten werden
verplicht om de zorg van hun hoogbe-
jaarde ouders op zich te nemen. Veel
bloedverwanten beriepen zich echter op
hun eigen beperkte (financiële) midde-
len die zij ter beschikking hadden om in
hun onderhoud te kunnen voorzien. Het
wetsvoorstel werd alsnog door de over-
heid aangenomen.

De vlag in top bij de officiële opening van het Katholieke centrum voor bejaarden in het Mariënpark door dokter Perquin. Bij de vlag bevindt zich deken Bont van Zoeterwoude. Geheel links pastoor H.J.A.M. v.d. Ven van Leidschendam, pater Chr. J. van Aspert en de emeritus pastoor Derksen, een der inwoners van de stichting. Bron: krantenbericht 7 januari 1953.

Op de ijskoude dinsdagochtend van 6 januari 1953, met een gevoelstemperatuur van min 8 graden, werd het nieuwe Katholieke centrum voor bejaarden in het Mariënpark in Leidschendam officieel in gebruik genomen. De opening hiervan werd belicht in een krantenartikel van 7 januari 1953. Hierbij een samenvatting van het krantenartikel.

BEJAARDENCENTRUM LEIDSCHENDAM OFFICIEEL IN GEBRUIK GENOMEN

Voor Leidschendam was het gisteren een zeer bijzondere dag. Het nieuwe katholieke centrum voor bejaarden in het Mariënpark waar vele ouden van dagen van

een rustige levensavond kunnen genieten, werd officieel in gebruik genomen.

's Morgens leidde de heer van Rijn, voorzitter van de bejaardenkring de autoriteiten, genodigden en hen die op enigerlei wijze aan de totstandkoming van dit bejaardencentrum hadden meegewerkt met hun dames in de versierde ontvangstzaal binnen.

Allereerst betraden deken Bont, geassisteerd door pastoor H.J.M. van der Veen uit Leidschendam, pater econoom Chr. J. van Aspert van de Missionarissen van Scheut en de inwonende emeritus pastoor Derksen van de Oude Ade, voorafge-

gaan door een acoliet met kruis de nog lege kapel.

Na de inwijding werd door de schola van de Zusters Franciscanessen onder leiding van zuster Peregrino de Litanie van Alle Heiligen gezongen en vulde dit nieuwe Godshuis zich met de kleine schare ingewijden die het voorrecht hadden hier het eerste Heilige Misoffer te mogen bijwonen. Op het altaar prijkten fresia's in frisgroen.

De zusters aan het orgel begeleid door mej. Schuur, zongen de Gregoriaanse Missa III en de wisselende gezangen van de Mis van Driekoningen, terwijl deken Bont op plechtige wijze het Heilige Of-

fer opdroeg. De plechtigheid werd per microfoon naar alle kamers in de hele stichting uitgezonden ten behoeve voor hen, die hun kamer moesten houden.

Na de plechtige Heilige Mis werd aan de vlaggenmast op het centrale plein door dokter S.P. Perquin, de vaderlandse driekleur met pauselijke wimpel gehesen. In tegenwoordigheid van mejuffrouw Heerkens-Thijssen en de heer Th. Zorn, hoofdbestuurleden van de Landelijke Stichting, de Eerwaarde Moeder-Overste Irmgardus met haar staf van verzorgsters, mevrouw Banning, de heer en mevrouw van Delft, en de heren bestuurleden van de plaatselijke stichting mr. H.F.J.P. Kunkeler, secretaris, en H.M.

Het bejaardencentrum Mariënpark in 1955. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

Zicht vanuit de toren van het Dr. Neherlaboratorium op het pas gerealiseerde bejaardencentrum Mariënpark in 1953. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

van Wel penningmeester, C.J. van Heiningen, J.P. Hendriks en G.C. Scholtes, de architect G.A.M. van Bueren uit Zeist, de aannemer G. Baaten te Leidschendam en de opzichter C. Knijnenburg met hun dames.

Inmiddels gingen de aanwezige geestelijken het hele gebouw en de rond omliggende flats inzegenen en hield het bestuur receptie in de ontvangzaal. In de middag verrichtte parochieherder, pastoor Van der Ven de Intronisatieplechtigheid in de kapel, bij welke gelegenheid deken Bont een kort woord tot de bewoners van het huis sprak, dat hij zojuist zegenend was rondgegaan en waarvan hij het comfort en de doelmatigheid zeer prees.

Er is vanaf de oprichting van het Mariënpark veel veranderd in onze gezondheidszorg en de specifieke medische zorg voor onze ouderen. Het Mariënpark was bij de bouw in 1953 als eerste bejaardencentrum van Leidschendam zijn tijd ver vooruit. Ouderen hadden een veilige plek met de nodige zorg en verzorging. Maar het toepassen van de juiste zorg vraagt om innovatieve toepassingen en een daaraan gerelateerde moderne accommodatie. Voor het Mariënpark was dit de dreefveer om begin jaren negentig plannen te ontwikkelen voor renovatie en nieuwbouw.

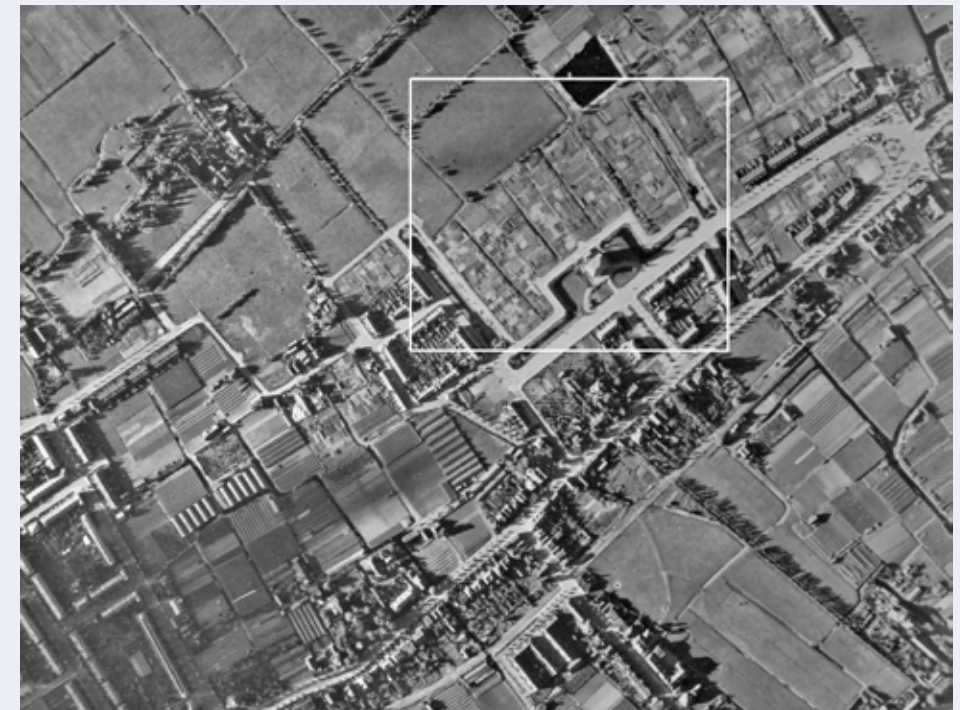
Op zaterdag 26 maart 1994 om 11.00 uur vond de inzegening van de gerenoveerde kapel van het Mariënpark plaats. Deze

inzegening werd gedaan door Monseigneur van Luyn, bisschop van Rotterdam in het bijzijn van de diverse pastors van de HH Petrus en Pauluskerk en de St. Joseph Opifexkerk en de Johannes XXIII parochie. Twee jaar daarna stond het jaar 1996 voor het zo rustiek gelegen verzorgingscentrum in het teken van nieuwbouw en renovatie.

Binnen de samenwerking tussen de Rooms Katholieke woningbouwvereniging en het Mariënpark werden plannen ontwikkeld om te kijken naar de realisatie van de bouw van 82 nieuwe woningen binnen een nieuw woon- en zorgcom-

plex. De RK-woningbouwvereniging Leidschendam exploiteert en beheert zowel de woningen als de algemene ruimten, het Mariënpark zal zorgen voor de benodigde dienstverlening.

Om dit plan vorm te geven namen zij contact op met Kokon Architecten. Dit bureau tekende een plan voor 82 royale driekamerappartementen, met een vloeroppervlak van zeventig vierkante meter, een tuin of balkon. Het geheel is verbonden met een glazen overkapping. De toekomstige bewoners zouden gebruik kunnen maken van diverse voorzieningen zoals die van een arts, diëtist,

Op een luchtfoto gemaakt in 1944 door de Royal Air Force, zien we dat het grondgebied achter het nieuwe raadhuis van Leidschendam tot aan het 'Vijverbad' nog bestond uit (volks)tuintjes. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

Interieur Atrium nieuwbouw verzorgingscentrum Mariënpark juli 2011.
Bron: fotocollectie Idsard Bosman

fysiotherapeut, een kapper en een winkel. Het lag in de lijn der bedoeling om in januari 1996 met de bouw te beginnen. Om de nieuwbouw te kunnen realiseren, zullen zowel de originele noordvleugel als de in totaal veertig aanleunwoningen gelegen op het Mariënpark, worden gesloopt.

Binnen het nieuwbouwproject Mariënpark is er sprake van verschillende

vormen van nieuwbouw, waaronder de bouw van luxe koop en huur appartementen en diverse luxe penthouses op de J.S. Bachlaan.

In 2008 ontstaat er, zowel in de gemeenteraad als bij de buurtbewoners, enige reuring als men de nieuwbouwplannen ter discussie wil stellen. Met name de komst van een veertig meter hoge woontoren met dertien verdiepingen schiet bij

Exterieur van de nieuwbouw van het Mariënpark in januari 2014.
Bron: fotocollectie Idsard Bosman

de buurtbewoners in het verkeerde keelgat. In de raadsvergadering van 25 september 2012 waren diverse bewoners uit de wijken Raadhuiskwartier, Rodepanebuurt en het Neherpark aanwezig. Zij spraken hun bezorgdheid uit.

Na jarenlange discussie en oponthoud gaf wethouder Bruines op 21 december 2016 alsnog, samen met Philip Smit van projectontwikkelaar Blauwhoed, met een druk op de knop het symbolische startsein voor de bouw van het nieuwbouwproject Nieuw Mariënpark. Het bouwproject grenzend aan het Mariënpark, de J.S. Bachlaan, Prins Bernhardlaan en de Mozartlaan zal plaats bieden aan 26 koopappartementen, 36 huurappartementen acht eensgezinswoningen en 74 zorgwoningen.

Op 26 juni 2018 tekenen zorgaanbieder Florence en het zorgvastgoedbedrijf van

Bouwinvest samen een overeenkomst voor de bouw van eengezinswoningen, koop en huurappartementen in de vrije sector en 74 zorgappartementen. Het geheel is gesitueerd op de plaats waar eens de aanleuningen van het Mariënpark stonden. Het project is kleinschalig van opzet en bied optimale zorg aan hen die dat behoeven. Op maandag 15 juli 2019 knippen op slechts een tiental meters afstand waar de opening van het Mariënpark in 1953 ooit begon, wethouder Juliet Bouw en Niels Honig, bestuursvoorzitter van de Stichting Zorggroep Florence, het lint door voor de officiële opening van de nieuwbouw van de 74 zorgappartementen. Om de bewoners alvast te laten wennen aan hun nieuwe woonomgeving vond de verhuizing van hen al plaats in de week van 8-12 april. Deze opening betekende ook de afronding van het totale bouwproject Mariënpark.

Het bejaardencentrum Mariënpark in 1957, gezien van de kruising van J.S. Bachlaan en de Koningin Wilhelminalaan. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg. Vervaardiger: uitgeverij Remmerswaal.

Van Aremborgelaan 74
2274 BW Voorburg
Tel 070 322 22 69
info@brixmakelaars.nl

UW LOKALE SPECIALIST
IN WONEN EN BEDRIJFS
ONROEREND GOED

Het aangewezen kantoor
voor topkwaliteit en service bij:

- ✓ Verkoopbegeleiding
- ✓ Aankoopbegeleiding
- ✓ Verhuurbemiddeling
- ✓ Beheer
- ✓ Taxaties

www.brixmakelaars.nl

Het Neherlaboratorium

Een van de meest karakteristieke gebouwen van Leidschendam is onmiskenbaar het Neherlaboratorium. Inmiddels wat verscholen achter moderne appartementen gezien vanaf de JS Bachlaan, maar nog steeds met de kenmerkende toren. De grond waar het laboratorium op staat had al een eigen geschiedenis. Dit gebouw staat namelijk op de grond waar tussen 1924 en 1939 voetbalvereniging RK AVV (Aloysius Voetbal Vereniging) speelde.

het terrein kadastraal gelegen onder B No. 1941, dat zei 'een gebouw wenschte op te richten bestemd om gebruikt te worden als clubhuis voor de R.K.-voetbal Vereniging A.V.V. te Veur.' Het geheel zou bestaan uit drie kleedkamers en een kantine. De voetbalvereniging is erfpachter van deze grond. Het grondgebied strekt zich uit tussen de St. Wilibrordusstraat en de Veurse Achterweg. De gemeente Veur verleent toestemming voor de bouw met de woorden 'hiertegen geen bezwaar'.

In december 1923 vraagt de weduwe L.M. Groenewegen, in haar hoedanigheid als aannemer aan de gemeente Veur, op

De naam den Elzen/ Elsen was in Veur zeker geen onbekende naam. In het

Burgemeester Keizer verricht de eerste aftrap van de voetbalwedstrijd op het terrein van AVV in 1924. Links op de foto zien we de boerderij 'Laanzicht' van Cornelis Johannes van Bohemen, destijds gelegen aan de Veurse Achterweg. Deze zou later wijken voor de bouw van Leidschenhage. De houten afrastering van het voetbalveld liep zo goed als parallel met het Kazernelaantje.
Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

Detail luchtfoto uit 1944. Het voetbalveld lag direct naast de boerderij van de veehouder en melkventer Cornelis den Elzen. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg Vervaardiger Royal Air Force.

alfabetisch register behorende bij het bevolkingsregister van Veur, komt in het jaar 1880 al een Cornelis den Elzen (1826-1884) voor. Hij huwde op 18 augustus 1854 te Zoeterwoude met een Cornelia Verdegaal. Zijn achterkleindochter Truus den Elzen staat afgebeeld op een foto uit 1938 pagina 21.

BOUW VAN HET NEHERLABORATORIUM

In de periode van de wederopbouw, was het voor de gemeente Leidschendam noodzakelijk om te voldoen aan de rea-

lisatie van nieuwe woningen. Maar ook het stimuleren en 'binnenhalen' van nieuwe vormen van bedrijfsleven stond hoog op de politieke agenda.

Na de bevrijding werd ingenieur Lambertus Neher (1889-1967) in 1945 aangesteld als directeur-generaal bij de PTT. Met voortvarendheid leidde hij de wederopbouw van dit zwaargehavende staatsbedrijf. Na een periode van herstel - globaal tot 1950 - werd onder Nehers leiding een verdere uitbreiding ter hand genomen. Nieuwe technieken, met name bij de

De boerderij van Cornelis den Elzen aan de St. Willibrordusstraat 35 in het jaar 1953. Op de foto zien we op de achtergrond de woningen aan de St. Willibrordusstraat met de huisnummers 38 en 40. De zo karakteristieke kleine smalle wc-raampjes links naast de voordeur, zijn anno 2020 nog steeds te herkennen. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

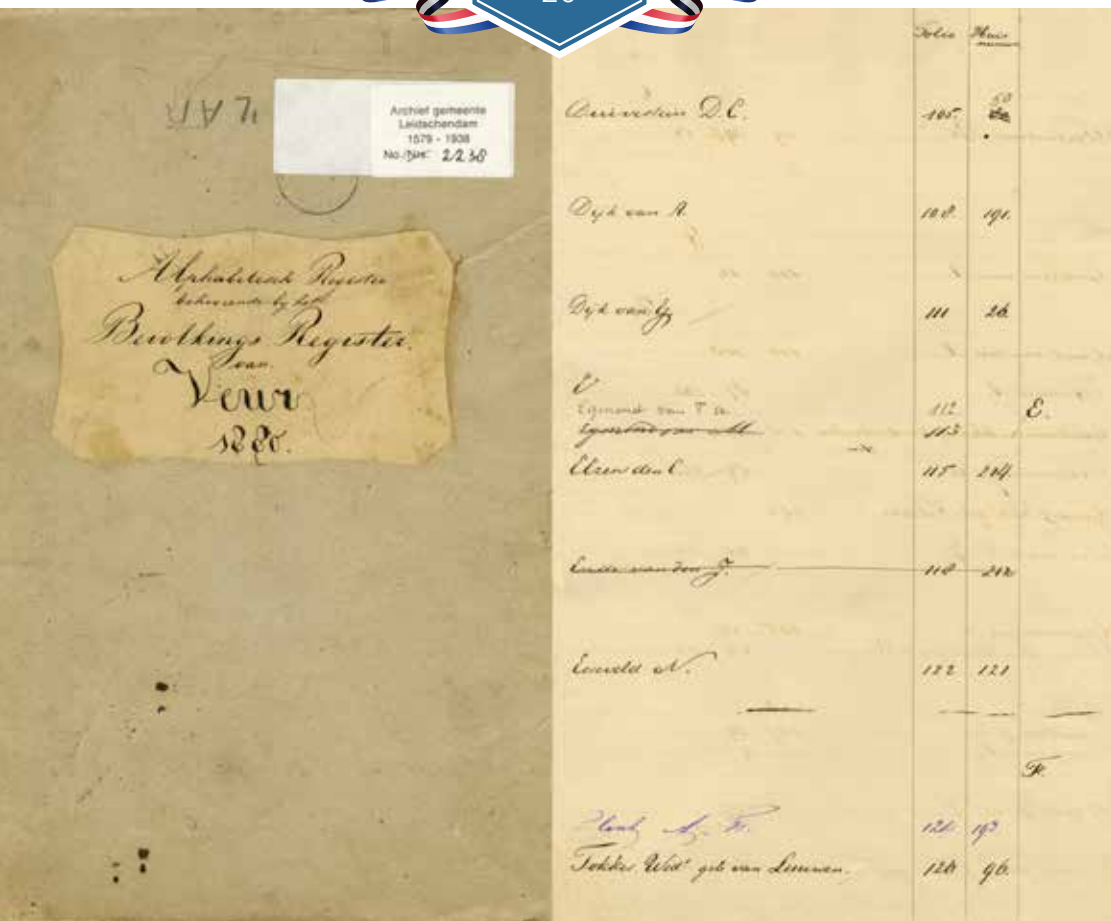
telecommunicatie, deden hun intrede. Het hoofdbestuur werd gereorganiseerd en beter bruikbaar gemaakt als beleidsinstrument voor de toekomst.

Het streven van Neher was het realiseren van een centraal instituut/ laboratorium waar een bundeling van specialistisch en innovatief onderzoek kon plaatsvinden. Dit onderzoekscentrum kreeg uiteindelijk vorm in het in 1955 geopende Neherlaboratorium.

In het gebouwencomplex van het Neherlaboratorium zijn belangrijke productontwikkelingen gedaan op het gebied van post en telecommunicatie. De eerste Nederlandse computer, de ZEBRA (Zeer Eenvoudige Binaire Reken Automaat),

is hier ontwikkeld. In 1967 werd deze computer in gebruik genomen op Britse universiteiten en hogescholen. Maar ook ontwikkelingen van de GSM, de postsortermachine en het tijdsein kwamen bij het Neherlaboratorium vandaan.

Eigenlijk was het land gelegen tussen de Van Ruysdaellaan en de St. Bonifaciusstraat bestemd voor woningbouw. Zeker direct na de Tweede Wereldoorlog was er grote vraag naar goede en betaalbare woningen. Maar het toenmalige gemeentebestuur ging in dit geval overstag en besloot tot de bouw van het Neherlaboratorium. Mede gesteund door de gedachte dat met de bouw van dit complex een structurele bijdrage kon worden geleverd aan de werkvoorziening.

1177

Archief gemeente
Leidschendam
1879 - 1908
No-754: 2,250

Alfabetisch Register
behorende bij het
Bevolkings Register
van
Veur
1880.

	Julius	Augustus
Quintus D.C.	107	108
Dijk van R.	108	109
Dijk van J.	111	112
V. Eijndam van T. de Lijnden van M.	112	113
Ulen de L.	117	118
Ulen van der J.	118	119
Ulen de M.	122	123
Ulen de P.	124	125
Tekker, Wilt' geb van Linnen.	126	127

Alfabetisch register behorende bij het bevolkingsregister van Veur uit het jaar 1880.

Bron: gemeentearchief Leidschendam -Voorburg.

De 52 meter hoge toren is tot op de dag van vandaag altijd een baken geweest in het landschap van Leidschendam en fungeerde voor veel Leidschendamers als een herkenbare landmark. Als na een lange autorit de toren van het Neherlab opdoemde, dan voelden Leidschendamers dat ze thuishkwamen. Op 4 maart 2003 hield Erfgoed Leidschendam een vlammeend en succesvol betoog in de gemeenteraad om het gebouw van de sloophamer te redden. De titel van dit betoog luidde: "Die toren betekent: thuis!"

In het Parool van 10 januari 1957 lezen we dat het Neherlaboratorium met een reeks van experimenten heeft aangetoond dat behalve het radiosignaal ook een televisiesignaal kan worden uitgezonden. Dat betekent dat distributie van het televisiesignaal per draad in Nederland zonder veel extra kosten mogelijk zal worden. Als tot distributie van het televisiesignaal in Nederland wordt overgegaan zal in het televisietoestel, dat de abonnee nodig heeft, het ingebouwde ontvangstgedeelte in het normale tele-

Truus den Elzen rechts met strik en Miep van der Meer voor de boerderij van vader Kees (Cornelis) aan het St. Willibrordusstraat 35 in 1938. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

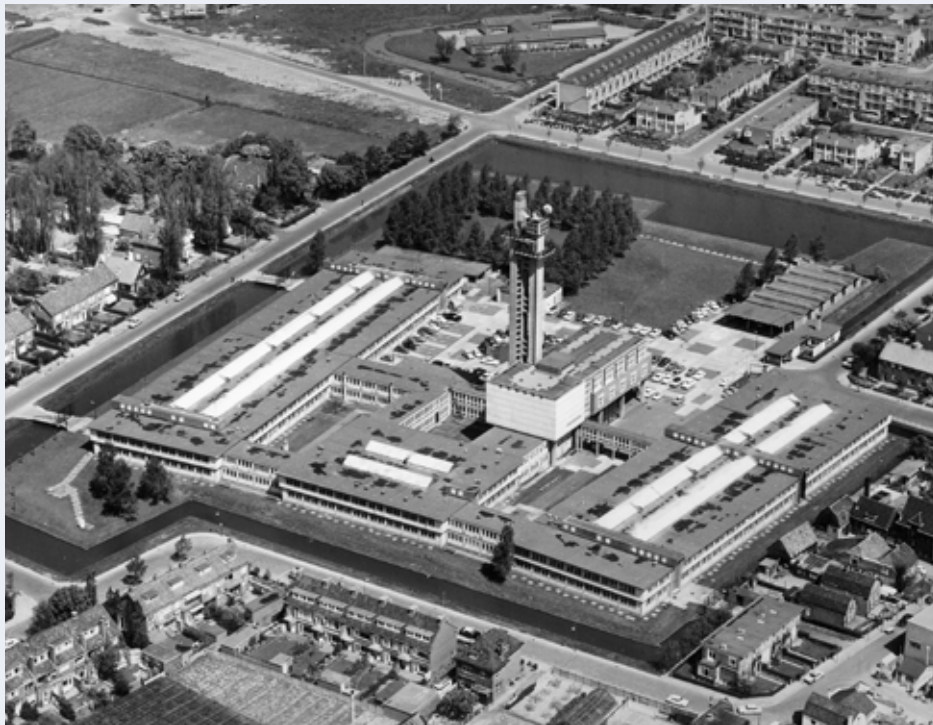

Luchtfoto uit 1953 met zicht op de zendmasten behorende bij het Neherlaboratorium. Op de plaats van de zendmasten werd in de jaren zestig de wijk de Heuvel aangelegd.

Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

De bouw van het Neherlaboratorium in 1954. Het Neherlaboratorium, naar een ontwerp van architect en stedenbouwkundige Samuel Josua van Embden, was in de jaren vijftig – zeventig van de vorige eeuw van grote betekenis voor Leidschendam. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg. Vervaardiger: KLM Aerocarta

Luchtfoto van het Dr Neherlab uit 1964. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

Foto 18. Bouw van de Urban villa's en de Loft appartementen in september 2008
Bron: fotocollectie Idsard Bosman

visieapparaat, kunnen vervallen. Als de experimenten slagen zou men goedkopere televisieontvangers in omloop kunnen brengen, waardoor de belangstelling voor televisie sterk zal stijgen.

In de Leeuwarder Courant van 2 september 1957 lezen we dat de P.T.T. in Leidschendam er met succes in is geslaagd om een distributienet aan te leggen. Over een afstand van een kilometer blijkt het mogelijk om het t.v. signaal uit te zenden. Echter publiek wordt dit t.v.-draadnetwerk evenwel niet, want alleen mensen van de P.T.T., die betrokken zijn bij het zoeken naar de mogelijkheden van het transport van beeldsignalen krijgen een aansluiting. Eventuele extra programma's zouden via het Eurovisienet kunnen worden toegevoegd. De ontwikkeling was veel belovend maar nog allemaal toekomstmuziek.

Het in 1971 gerealiseerde Dr. Reinoud Computercentrum zal in 2006 worden

afgebroken om plaats te maken voor 84 luxeappartementen en diverse Urban villa's. Wat de toren betreft kwam men in 2006 met een aantal opvallende ideeën. Zo was er een plan om boven in de toren een bruidssuite te maken, zodat pasgetrouwde stellen op hoog niveau hun huwelijksnacht kunnen doorbrengen. Het eten en de alcoholische versnaperingen zouden via de lift in de toren aangeleverd kunnen worden. Het is bij een idee gebleven.

De appartementen met hoofgebouw en de toren in augustus 2011.
Bron: fotocollectie Idsard Bosman

Woningnood - sanering van woningen

Leidschendam kende na de Tweede Wereldoorlog een flink aantal straten met slechte of zelfs onbewoonbaar verklaarde woningen. Het betrof hier vaak oudere woningen met een slechte bouwkundige staat. Woningen aan de Venestraat, Damstraat en Stompwijkse Achterweg waren hier voorbeelden van.

Met name in de periode van de hongervinter van september 1944 tot april 1945, werd alles wat enigszins kon branden uit de lege en onbewoonbare woningen gehaald. Alles wat men kon dragen of op een kar kon meenemen zoals vloerdelen, trapeleuningen, kozijnen of deuren,

werden weggehaald en thuis opgestookt in de kachel voor een beetje warmte of diende als warmtebron voor het opwarmen van het schaarse voedsel.

SAMENVOEGING UITBREIDINGSPLANNEN

Bij het samengaan van de dorpskernen Veur en Stompwijk, op 1 januari 1938, had het voormalige gemeentebestuur de architect Van der Kloot Meyburg gevraagd om de uitbreidingsplannen van Veur en Stompwijk samen te voegen. Er was immers sprake van een nieuwe gemeente met navenante bouwplannen. Volgens het nieuwe uitbreidingsplan kwamen er

Gedeeltelijk onbewoonbaar verklaarde woningen aan de zuidzijde van de Nieuwstraat in 1951. Gezien tussen de Weidestraat en de splitsing met de Venestraat richting de Kostverlorenweg. Rechts zien we de boerderij van Hoogendam destijds gelegen aan de Nieuwstraat 12. Geheel links een gedeelte van de boerderij van Rehling. Deze was gelegen aan de toenmalige Stompwijkse Achterweg 43.
Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

Achterzijde woningen aan de zuidzijde van de Venestraat in 1947 voor de demping van de sloot, gezien in zuidwestelijke richting met links één van de gashouders van de gasfabriek op de achtergrond. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

volkswoningen, huizen voor de kleine en de betere middenstand, maar ook villa's en landhuizen voor de beter gesitueerden. Het hele plan zou ruimte gaan bieden aan vijfduizend woningen.

In Stompwijk moesten de 'nieuwe' ingezetenen vooral bestaan uit landarbeiders, kleine handelaren in zuivelartikelen, veehouders en rentenierende boeren. Er zouden diverse winkels rond een plein komen om zo het dorpse karakter van Stompwijk te benadrukken. Pas na de bevrijding werden de bouwplannen van 1938 weer tevoorschijn gehaald en in een modern jasje gestoken. Door de schaarste aan bouwmaterialen ligt tussen globaal 1945 en 1947 de aan-

was van nieuwe woningen nagenoeg stil. Alleenstaanden konden een huis met een eigen voordeur voorlopig wel helemaal vergeten. Hadden zij wel een huis bemachtigd, dan moesten ze een speciale 'vrijgezellenbelasting' betalen en konden ze net als andere huishoudens verplicht worden vreemden in huis te nemen.

Deze vrijgezellenbelasting was overigens een maatregel van de Duitse bezetter. De maatregel moest de bevolking aansporen om kinderen te krijgen. Met de achterliggende gedachte, dat de volwassen mannen dan t.z.t. konden dienen binnen de diverse Duitse legereenheden.

EEN GOED GEZINSLEVEN KAN NIET
BESTAAN ZONDER DEZE BOUWSTENEN

EERBIED

EERLIJKHEID

HULPVAARDIGHEID

SAAMHORIGHEID

ORDE

ZELFBEHEERSING

GEZINSHERSTEL
BRENGT VOLKSHERSTEL

Affiche van de Stichting
Nederlands Volksherstel (NVH) uit 1946.
Bron: streekarchief Voorne-Putten

C. de Rooij
46

27

VRIJGEZELLENBELASTING

Het heffen van belasting op het vrijgezel zijn, is al vele eeuwen een poging om extra (belasting) geld te genereren. Zowel de Romeinse keizer Augustus en ook dictator Mussolini probeerden vrijgezellen met deze vorm van belasting te dwingen om geld te betalen.

In 1841 wordt er in Nederland ook een vergeefse poging gedaan om deze belasting in te voeren. In 1935 volgt door de toenmalige minister van financiën Pieter Jacobus Oud een tweede poging. Opnieuw wordt dit voorstel door de Kamer niet gehonoreerd.

Adolf Hitler pakte deze belastingmaatregel weer opnieuw op.

De overheid zag nadrukkelijk een grote rol voor zichzelf in het oplossen van de woningnood. Het gezin werd als 'hoeksteen' van de samenleving beschouwd. Het motto luidde dan ook: 'Gezinsherstel brengt volksherstel'. Eenpersoonshuishoudens kwamen doelbewust in de beleidsnota's niet voor.

Een huisvesting comité kon tot 31 december 1945 slechts van 27 van de 130 aanvragers woonruimte toewijzen. Van de toen 2000 aanwezige woningen werden er 110 door meer dan één gezin (geen familie van elkaar) bewoond. Eigenaren van woningen die nog een kamertje over hadden, werden door sommige gemeenten onder druk gezet deze woonruimte af te staan aan 'nieuwe huurders'.

In 1949 wordt de eerste paal geslagen voor de bouw van 26 woningwetwoningen aan de Regthuisstraat en de Stompwijkse Achterweg, de latere Nieuwstraat. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

want met afscheid
begint herinnering

Uitvaartcentrum Leidschendam-Voorburg

Strandwal 1
2265 AR Leidschendam-Voorburg

Rouwsuites in een huiselijke sfeer.
24 uur per dag vrij toegankelijk
voor de nabestaanden.

Voor een waardevol
afscheid met zorg en
respect afgestemd op
ieders persoonlijke wensen.

070-3202040 www.vdhuz.nl

In januari 1947 schreef het college van B&W aan de raad dat het al geruime tijd een plan overwoog tot sanering van de bebouwing aan de Stompwijkse Achterweg, het Achterom en de Venestraat.

De woningnood was in de jaren na de Tweede Wereldoorlog zo groot, dat Rooms Katholieke en Protestants Christelijke organisaties in 1949 zicht tot het gemeentebestuur van Leidschendam wendden met de volgende woorden 'het wordt een mens te moede, als hij iedere dag opnieuw en iedere dag in versterkte mate de ellende om zich heen ziet, veroorzaakt door het gebrek aan woningen'. In 1949 werd binnen dit kader overgegaan tot de oprichting van de Stichting Gemeentelijk Woningbeheer. Als eerste kwamen in 1949 aan de Regthuysstraat 26 woningen gereed. De afronding kwam in 1962 met 53 woningen aan het einde van de Venestraat.

In de jaren vijftig en zestig bouwen gemeenten en woningbouwverenigingen, met Rijkssubsidie vele duizenden woningwetwoningen. Deze woningen waren vanwege de verkregen subsidie gebonden aan strenge normen en eisen. Deze regelgeving werd toegepast tot aan de afmeting van de keukenkastjes aan toe. Een nieuwe woning was qua woonoppervlak gemiddeld vijfenvijftig vierkante meter.

De in 1939 in Stompwijk opgerichte woningbouwvereniging Don Bosco, liet in 1948 zestien woningen bouwen aan de Dr. van Noortstraat. De aanbesteding van

deze woningen met de huisnummers 12 A t/m P vond plaats op 23 april 1948. De huur werd destijds vastgesteld op zeven gulden en 42 cent per week.

Voor die tijd een forse huur. Zelfs de burgemeester had zijn bedenkingen of een arbeider deze huur wel kon betalen. Niets bleek echter minder waar, binnen een jaar waren alle nieuwbouwwoningen aan de Dr. van Noortstraat verhuurd.

In datzelfde jaar waren niet alleen woningen schaars, er was schaarste aan alles. Van voldoende levensmiddelen tot goede wegen. Het bonnensysteem was onder andere voor toiletartikelen, drie jaar na de oorlog, nog volledig in functie. Zie hiervoor onder andere een krantenartikel uit Trouw van 22 januari 1948:

BONNEN VOOR SCHEERZEEP

Mannelijke personen geboren in 1930 of eerder, die niet in het bezit zijn van de tabakskaart QA711, komen in aanmerking voor een bon van 50 gram scheerzeep. Deze bon kan worden afgehaald op de Delftsekade 28 (het gemeentehuis annex distributiekantoor) op maandag, woensdag en vrijdag van tussen 9.30 - 12.00 uur.

De emigratiegolf

De wederopbouw in Nederland ging met vallen en opstaan. Er was in de beginjaren veel schaarste en woningnood. Veel Nederlanders hadden in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog dan ook de wens om te emigreren naar beter oorden waar geen oorlog was geweest. De Nederlandse overheid speelde vanaf 1949 actief in op deze verlangens. De demografische prognoses voor Nederland lieten een snelle bevolkingsgroei zien. Met het oog op de werkgelegenheidsproblematiek die deze naar verwachting met zich mee zou brengen, ontwikkelden opeenvolgende kabinetten een emigratiebeleid dat gericht was op het stimuleren en faciliteren van vertrek. Bij dit emigratiebeleid werd de media breed ingezet en het Polygoonjournaal besteedde destijds ruime aandacht aan de voordelen van deze verhuizing.

Naar schatting zijn tussen 1947-1963 ruim 410.000 mensen geëmigreerd van

Openingsbeeld van de film 'Mijn neef uit Canada' uit 1953. Bron: www.vpro.nl

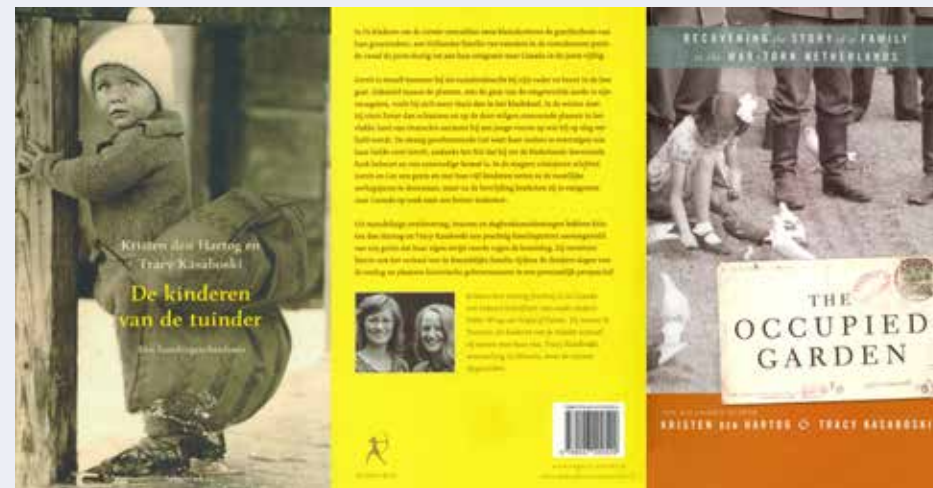
uit Nederland naar Canada, Australië en de Verenigde Staten. In totaal vertrok naar schatting 3,5% van de Nederlandse bevolking overzee. In 1948 dacht 32% van de Nederlandse bevolking serieus na over de mogelijkheid om te emigreren.

In zijn nieuwjaarstoespraak van 1950 verwoordde premier Drees het als volgt: "Een deel van ons volk moet het aandurven zijn toekomst te zoeken in grotere gebieden dan eigen land. De snelle bevolkingsgroei en de beperkte oppervlakte beschikbare grond vereisen een krachtadige bevordering van de emigratie."

Wie wilde emigreren kreeg te maken met tal van organisaties zoals de SLN (de Stichting Landverhuizing Nederland), de Gewestelijke arbeidsbureaus en de Algemene Emigratie Centrale.

De overheid liet ter promotie ook diverse films maken. Een goed voorbeeld van een emigratiefilm was de film met de doeltreffende titel 'mijn neef uit Canada'. Deze film draaide tussen 1952 en 1955 in 92 bioscopen in Nederland en trok in totaal destijds 112.000 bezoekers.

De emigratie consulenten hielden emigratiedossiers bij. Hierin moest men onder meer noteren of de aanstaande emigrant wel de geschikte persoonlijkheid had om een ingrijpende verandering van levensomstandigheden aan te kunnen.

Cover en achterzijde van het boek 'De kinderen van de tuinder'

Als het om gezinnen ging, werd er ook gekeken of man en vrouw wel beiden bereid waren tot emigratie. Het hele financiële verleden moest worden doorgespit, evenals het arbeidsverleden.

Telefonische contact tussen de geëmigreerde familieleden en het thuisfront was zeker begin jaren vijftig technisch gezien bijna onmogelijk. Het enige contact wat overbleef was om regelmatig een brief te schrijven aan familieleden in Nederland. Met deze gedachte in het achterhoofd, namen vele familieleden op de Wilhelminakade in Rotterdam, bij een schip van de Holland Amerikalijn, destijds voorgoed afscheid van elkaar.

Gezinnen verkochten hun boerderij en landbouwgrond en regelden een 'verhuiswagen' om hun huisraad in mee te nemen. Vaak was dit een Bedford van de buurman en zo vertrokken ze richting het havengebied van Rotterdam. Mocht

er geen plek meer in de vrachtwagen zijn, dan gingen familieleden gezamenlijk met de bus naar Rotterdam.

DE KINDEREN VAN DE TUIDER

Het emigratieverhaal van een tuindersfamilie uit Leidschendam, werd door de kleinkinderen Kristen den Hartog en Tracy Kasaboski opgetekend in het boek 'The Occupied Garden'. Later zou dit boek in het Nederlands worden vertaald onder de titel 'De kinderen van de tuinder'. Het boek beschrijft het verhaal van hun opa en oma Gerrit den Hartog en Cornelia (Cor) Post; zij emigreerden met hun vijf jonge kinderen in 1951 naar Canada.

Gerrit den Hartog en Cornelia Post huwden op 3 mei 1935 te Overschie. Ze gaan later wonen aan de Tedingerstraat 61 in Leidschendam, zij hebben hun tuindersbedrijf aan de Broekweg tussen de Goo Wetering en de spoorlijn.

Op 2 februari 1951 ontvangt de familie Den Hartog een brief van de Stichting Landverhuizing Nederland dat hun emigratie aanvraag voor Canada is goedgekeurd. De brief vermeldt verder dat 'te dien einde hebben wij uw naam aan de Holland Amerika Lijn doorgegeven, met het verzoek Uw vertrek met het emigrantenschip de "Volendam" dat op 15 maart 1951 van Rotterdam naar Halifax verstrekt, te willen regelen'.

Na een periode van alle denkbare voorbereidingen en formele afhandelingen, komt het onvermijdelijke afscheid van de familie toch te snel. De dag voor vertrek

neemt de familie afscheid van elkaar in het zo vertrouwde huis aan de Broekweg in Leidschendam. Iedereen wordt omhelsd en krijgt een dikke knuffel. Gerrit kijkt in de ogen van zijn inmiddels hoogbejaarde ouders, en realiseert zich dat hij hen nooit meer zal terugzien. Even later rijden ze met de auto van Niek, de zwager van Cor, volgepakt met hun dierbaarste herinneringen de straat uit richting Overschie in Rotterdam waar zij de nacht zullen doorbrengen.

De volgende ochtend staan vrienden en familieleden op de Koningin Wilhelminakade in Rotterdam om Gerrit, Cornelia

STICHTING LANDVERHUIZING NEDERLAND
TE 'S-GRAVENHAGE

DUPLICAAT
bestemd voor de vergunninghouder
No. 51./2653

VERKLARING EMIGRATIE
(ingevolge Devisenbeschikking Emigratie)

De Stichting Landverhuizing Nederland verklaart, ingevolge een haar door De Nederlandsche Bank N.V. te Amsterdam verleende machtiging, dat haar uit een oogpunt van deviezencontrole van bezwaar tegen het verleggen van de woonplaats/gewoonlijke verblijfplaats

van **De Heer G. den Hartog**
woonachtig te **Tedingerstraat 61**
Leidschendam

Beroep **Tuinder**

Nationaliteit: Nederlandse,
houder van paspoort Nr. **125083 B**

naar (land van bestemming) **Toronto Ont. Canada met echtgenote en**
niet is gebleken. **5 kinderen**

Van deze verklaring kan slechts tot **15 April 1951**
gebruik worden gemaakt.

's-Gravenhage, **15 APR 1951**
STICHTING LANDVERHUIZING NEDERLAND

*) De houder dient het origineel van deze verklaring bij het vertrek van het Rijk in Europa aan de ambtenaren der Invoerrecht en Accijnzen ter inhouding over te leggen.

Verklaring van emigratie familie den Hartog 15 april 1951
Bron: familiearchief familie den Hartog

en de kinderen uit te zwaaien. De jongens dragen een nieuw bomberjack, de dochter had er een in een meisjesmodel. Gerrit en Cornelia droegen beide een lekker warme jas. Cor had een donkere baret op en Cornelia een sjaal, die zij als een 'tulband om haar hoofd droeg.' En zo gingen zij een paar minuten voor vertrek op het dek van het weinig luxueuze passagiersschip de S.S. Volendam (een omgebouwd troepenschip) op de foto.

Nadat de sloopshoorn luid en indringend klinkt, nemen de 1200 opvarenden van de S.S. Volendam afscheid van het wuivende publiek op de kade. Gezamen-

lijk op weg naar een nieuwe toekomst. Dit Nederlandse stoompassagierschip bracht de familie den Hartog eerst van Rotterdam naar Halifax (Canada). Van deze reis is nog een menukaart van 15 en 16 maart 1951 bewaard gebleven.

Ondanks alle nieuwe zaken aan boord werden een aantal leden van het gezin den Hartog zeeziek; het was een overtocht met veel wind. Een van de zoons had het idee dat het eten van vanillebiscuits hiertegen wel een goede remedie zou zijn. Beide ouders waren er trots op dat zij door hard werken de financiële middelen verworven hadden om hun

De familie den Hartog op de S.S. Volendam vlak voor vertrek uit de haven van Rotterdam op donderdag 15 maart 1951. Bron: familiearchief familie den Hartog

www.destoof.nl
Stompwijkseweg 18c, Leidschendam

sinds 1982

DE StooF
meubelmakerij & showroom

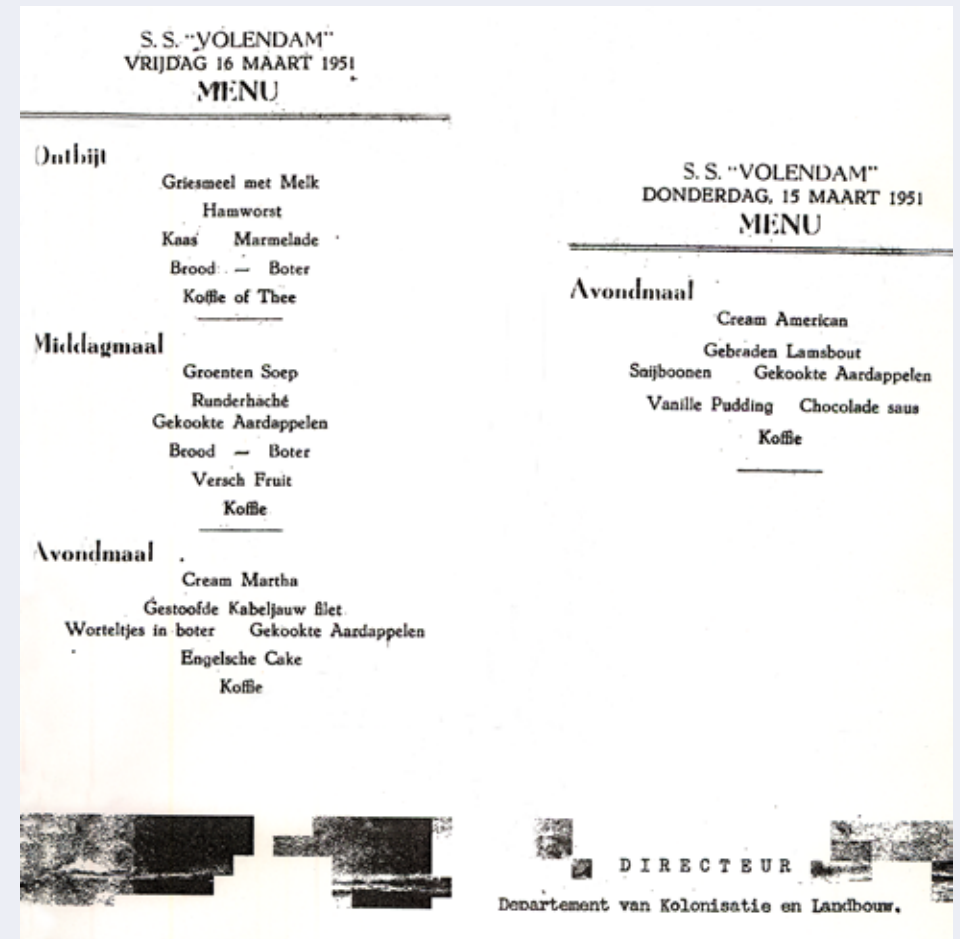
o.a. kamers en suite | tafels | wandkasten
TV-/audiomeubels | dressoirs
inloopkasten | linnenkasten

Met liefde gemaakt

eigen passage te betalen en zo geen schuld aan de Nederlandse overheid te hebben, mochten ze terug willen keren. Ze konden eten aan een met linnen gedekte tafel met servetten in de eetzaal. Deze werd al gauw de 'den Hartogtafel' genoemd. Dit in tegenstelling tot de passagiers wiens passages door de Nederlandse overheid was gesubsidieerd. Zij aten elders aan lange tafels, elleboog aan

elleboog. Slapen deden vader Gerrit en de jongens tussen vele anderen in kooien boven elkaar. Voor moeder en dochter was er een hut met stapelbedden samen met zes andere vrouwen. Deze passage kostte de familie den Hartog omgerekend naar nu (2020), het bedrag van € 13.482.

Na een bootreis van negen dagen meerde de S.S. Volendam op de mistige zaterdag-

Menukaart van de S.S. Volendam van 15-16 maart 1951
Bron: familiearchief familie den Hartog

KOM LANGS VOOR
COMPLEET INTERIEURADVIES

Raamdecoratie
Gordijnen, shutters, jaloezieën, horren

Vloeren
Parket, laminaat, PVC, tapijt, marmoleum, vinyl, liquide design vloeren

Slapen
Bedden, boxsprings, matrassen, kussens, dekbedovertrekken

50% KORTING
OP ELKE 2DE LUXAFLEX HOR

SCHUIJT
BINNENSPECIALIST

BINNENSPECIALIST.NL

Binnesspecialist Schuijt
Darmaan 76
2245 AP Landschendam
T 070 - 3201400

Openings tijden
Zondag gesloten
Maandag: 12:00 tot 18:00
Dinsdag: 09:00 tot 18:00

Woensdag: 09:00 tot 18:00
Donderdag: 09:00 tot 18:00
Vrijdag: 09:00 tot 18:00
Zaterdag: 09:00 tot 17:00

*Reclamemaekers
zonder fratsen*

DE LIMONADE FABRIEK
Landschendam
Sint Janskerke
Janssen & Janssen

www.limonadefabriek.com

ochtend van 24 maart 1951 aan in het havengebied aan de zuidkant van Halifax, Canada, bij Pier 21. Deze pier werd gebruikt voor het aanmeren van grote oceanstomers en beschikte bovendien over een spoorwegreserveringskantoor. Voordat de passagiers van boord mogen, komen er vertegenwoordigers van de Canadian National Railway aan boord. De van tevoren uitgereikte labels, moeten door de passagiers zichtbaar worden gedragen.

Nadat aan enkele douaneformaliteiten is voldaan, meldt de familie den Hartog zich bij loket 75 bij het kantoor op Pier 21. Dit loket is speciaal voor Nederlandse reizigers. Bij genoemd loket kunnen ook de meegenomen Travellers cheques tot een beperkt bedrag worden ingewisseld. Vanuit Halifax gaat de reis verder via de Canadian National Railway. Over deze 1200 kilometer lange reis doen ze drie dagen. De treinreis bood weinig comfort. Ze zaten op houten lattenbanken en sliepen zittend of tegen elkaar aan leunend. Soms werden ze midden in de nacht wakker door het melancholieke gefluit van de trein. Zo kwamen ze uiteindelijk aan in Aylmer, zo'n twee uur voorbij Toronto. Daar werden ze ondergebracht bij een boer, waar het gezin volgens afspraak een jaar zou moeten werken. De kinderen probeerden inmiddels hun weg te vin-

den te midden van deze vreemde cultuur met andere gewoonten en taalgebruik.

DE FAMILIE DEN HARTOG BEGON BRIEVEN TE SCHRIJVEN NAAR HET THUISFRONT.

Van deze correspondentie in de periode 2 april 1951 en 9 oktober 1952 zijn tweenvertig brieven bewaard gebleven. Zij geven naast een persoonlijke band tussen vader Rochus den Hartog en zijn zoon Gerrit ook nieuwsgeving over het dagelijks leven tussen de verschillende familieleden. Maar ook de veilingprijzen van de groenten in Leidschendam waren onderwerp van gesprek. Ook de moeder van Gerrit schreef zo nu en dan. In één van de brieven lezen we de volgende passage: 'Cor, ik hat zoo graag een sok gebreit voor Koos maar ik kan het niet meer zien'. De brieven hadden vaak een

De originele treintickets uit 1951.
Bron: familiearchief familie den Hartog

Galen Hartog
 R R I
 Port Burwell
 ont
 Canada

PER LUCHTPOST / PAR AVION

Luchtpost enveloppe tussen vader en zoon den Hartog
 Bron: familiearchief familie den Hartog

AFZENDER

Ruben Hartog
 Broekweg 14
 Leidsendam

NIETS INSLUITEN!
 INDIEN ZULKS TOCH GESCHIEDT, DAN WORDT DEZE BRIEF
 PER BOOT/TREIN VERZONDEN

definitieve toon 'geveleseteer met je verjaardag en hope dat je nog vele jare in dat nieuwe land door moog brenge'. De algemene stemming van de brieven was melancholisch, de afstand was te groot en het besef om elkaar nog te zien verwaagde met de tijd.

gezin uiteindelijk te wonen en te werken op hun uiteindelijke huisadres Port Burwell Ontario in Canada.

Het leven ging verder in Port Burwell Ontario in Canada, in deze gemeenschap aan de noordkust van Lake Erie probeert

Familie den Hartog voor hun huis in 1951.
 Bron: familiearchief familie den Hartog

Op dit eerste adres in Aylmer Ontario, zo'n twee uur per auto ten zuidwesten van Toronto, bleven ze niet lang, mede vanwege de accommodatie die ze daar kregen. De twee kamers met twee tweepersoonsbedden hadden daarvoor dienstgedaan als kippenhok. Via een vriend van de kerk kon Gerrit gelukkig na een paar maanden werk krijgen op de kwekerij van McConnell. En zo kwam het

de familie den Hartog een nieuw bestaan op te bouwen. In 1952 gebeurde het onvermijdelijke, een jaar na hun emigratie naar Canada kreeg Gerrit het droevige bericht dat zijn beide hoogbejaarde ouders in Leidschendam waren overleden.

Dit artikel kwam mede tot stand door de enthousiaste samenwerking met Rigde den Hartog uit Canada. Zij staat als meisje van 14 samen met haar moeder en haar vier broers op bovenstaande foto naast haar vader.

Maaltijden - Traiteur - Catering

van Rijn
Culinair

GEZOND

Damstraat 4 - Leidschendam
070-3204739 - www.vanrijnculinaire.nl

SLAGERIJ • EETERIJ
PIET SCHOLTEN

Damstraat 2c 2265 AG Leidschendam
070-3272843 - www.pietscholten.nl

Opgroeien in de jaren vijftig en zestig

De jeugd bracht die jaren anders door dan nu. De smartphone, tablet en het internet waren technisch gezien nog lichtjaren bij ons vandaan. Het was de tijd dat de wandblikopener nog science fiction was. Als kind had je in die tijd meer dan genoeg aan een springtouw en een zak met gekleurde knikkers. We keken bij vriendjes in de straat, tussen 1955 en 1963, op een Erres of Philips zwart-wit tv naar de eerste kinderseries op de Nederlandse televisie. Dappere Dodo, die met zijn vrienden Kees, Ome Harrekie, de Kapitein, Opa Buiswater en juffrouw Vulpen de meeste spannende avonturen beleefden.

Philips tv-toestel type TX1422 uit 1954.
Bron: internet.

De tv-omroepsters van het eerste uur op een groepsfoto in 1956. Van links naar rechts zien we Tanja Koen (NCRV) Hannie Lips (KRO) Verti Dixon (VPRO) Ageeth Scherphuis (AVRO) en Karin Kraaijkamp (VARA). Bron: foto internet.

Activiteiten van de stichting vakantiebezigheden op het sportveld van RKAVV aan de Van Ruysdaellaan in 1963. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

De programma's werden uitgezonden door de in 1951 opgerichte Nederlandse Televisie Stichting (NTS). De eerste experimentele tv-uitzending vond plaats op 2 oktober 1951 vanuit studio Irene in Bussum.

Aangekondigd door de tv-omroepsters van het eerste uur zoals Netty Rosenfeld (1951-1952), Heleen van Meurs (1953-1956), Mies Bouwman (1954-1956), Hannie Lips (1954-1966), Ageeth Scherphuis (1955-1966), Tanja Koen en Karin Kraaykamp (1955-1960), keken we op de rotan bank als kind naar de avonturen van Okkie Trooy, Mik & Mak, Rikkie en Slingertje en Pipo de Clown.

Na afloop van de kinderprogramma's Dappere Dodo en de marionettenserie van Bert Brugman, zwaaide Hannie Lips als tv-omroepster begin jaren vijftig naar de kinderen thuis. Dit gebaar zou tot groot genoegen van de kinderen nog jarenlang haar handelsmerk blijven.

Kinderen speelden en ravotten op straat. Dat was hun wereld, met eigen verzonden spelregels en rituelen. In de zomervakantie konden zij zich echt helemaal uitleven met alle activiteiten welke werden georganiseerd door de Stichting Vakantiebezigheden.

We lezen in het Binnenhof van 24 augustus 1957 het volgende bericht:

Leidschendam

Ofschoon het fraaie zomerweer anders zou doen verwachten heeft de vakantiebezigheid Leidschendam gisteren de laatste dag

met de kinderen binnenshuis gevierd. Terwijl in het dienstgebouw de ene helft van de kinderen genoten van een in het Nederlands gesproken tekenfilm over Sneeuwwitje, hadden in het parochiehuis de anderen groot plezier met een kindervariété.

Na afloop van het werk werden de leiders ontvangen door het bestuur van de stichting. Burgemeester H.A.C. Banning met zijn echtgenote gaven door hun tegenwoordigheid blijk van hun grote belangstelling.

Artikel van vrijdag 16 juli 1965,
Leidse Courant

Leidschendam

Voor vakantiebezigheid is veel belangstelling. De inschrijving van kinderen voor de Vakantiebezigheid Leidschendam is dit jaar zó overstelpend groot, dat alle voorafgaande jaren zijn overtroffen er hebben zich 340 kinderen gemeld. Gezien de zeer beperkte accommodatie heeft het Stichtingsbestuur zich genoodzaakt gezien, de inschrijving stop te zetten. Ook op maandag aanstaande, de eerste dag der bezigheden, kunnen geen nieuwe aanmeldingen meer geaccepteerd worden.

De vakantiebezigheden duren van 19 juli tot en met vrijdag 6 augustus. Alle bezigheden, voor zover niet per bus naar elders wordt gereisd, vinden plaats op de terreinen van R.K.A.V.V. In de openbare lagere Prins Bernhardschool en in het jeugdcentrum Koningin Julianaweg hoek Sint Jozefstraat. De uittrekdagen zijn telkens op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag, zij duren van 9 uur tot 4 uur.

ZWART & PARTNERS

Zwart & Partners Network Notarissen
Van Ruysdaellaan 41
2264 TK Leidschendam-Voorburg

T (070) 320 05 00
kantoor@zpnn.nl
www.zpnn.nl

OK2PRESS

HUISSTIJLEN • PRE-PRESS • DRUKWERK

070 413 00 30 | WWW.OK2PRESS.NL

Samen met mijn grote zus op de rotan bank in de nieuwe flat aan de Burgermeester van Duyvendijklaan in 1965. Bron: privécollectie Idsard Bosman

De kinderen, die aan de Damlaan kant van de Koningin Julianaweg -Voorburgseweg - Veursestraatweg wonen, dienen 's morgens om 8.45 uur op het Damplein aanwezig te zijn, alwaar zij worden afgehaald, de kinderen aan de andere zijde van genoemde scheidingslijn komen bijeen op het sportterrein.

Elk kind dient zelf zijn middagboterham mee te brengen er moet op gerekend worden, dat de kinderen uit eenzelfde gezin niet de hele dag bij elkaar zijn. In verband met het gevaar van glasscherven is het overigens zeer beperkt meebrengen van drinken slechts toegestaan in plastic flessen.

In 1960 en 1961 verdwijnt de zesdaagse werkweek. In de NCRV-actualiteitenrubriek 'Attentie' wordt aan vrouwen op

straat de vraag gesteld hoe ze het vinden dat ze hun man binnenkort op zaterdag over de vloer hebben. Zonder uitzondering is het antwoord: 'een heel gezellig idee'.

Advertentie weekblad de Leidschendammer van 13 december 1972. Nieuwe Philips kleuren tv-model 1973, Maessen winkelcentrum Leidsenhage. Bron: collectie Idsard Bosman

Damplein met woningen en winkelpanden.

Zoals blijkt uit een voorstel van 17 april 1935, was de gemeente voornemens om plannen te maken voor het doortrekken van de Damlaan richting de Sluiskant. Echter zou het nog tot 1952 duren voor dat dit plan in aangepaste vorm werd uitgevoerd.

Een saignant detail van plan A is de waterpartij (zwembad) welke is ingetekend tussen de Plaspoelstraat, Warmoerzierstraat en de Plaspoelkade. Op de locatie van het ingetekende zwembad werden de flatwoningen met acht winkelpanden aan het Damplein gerealiseerd. Op de Warmoerzierstraat werden flatwoningen met een brandweerkazerne gebouwd.

DE EERSTE WEEKMARKT OP HET DAMPLEIN

Op dinsdag 29 april 1958 opent burgemeester Banning, in bijzijn van de groepscommandant van de Rijkspolitie de heer Geense, de weekmarkt op het Damplein. De markt met dertig kramen trekt veel uiteenlopend publiek uit de gehele omgeving.

Zowel het winkelend publiek als de marktkooplui zijn tevreden met deze markt. Maar als begin 1965 de meubeltoonzaal van Groenenwegen op het Damplein zich vestigt, moet de weekmarkt gedwongen verhuizen naar de Rijnlandstraat.

Het voorgestelde plan A, zijnde de uitbreidingsplannen tussen de Damlaan en de Sluiskant uit 1935.
Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

Dienst 1935
no. 159.
Verlenging Damlaan.

17 April 1935

Met dezen doe ik Uw College toekomen een tweetal schetsplannen voor de doortrekking van de Damlaan vanaf de winkel van den Heer Dunselman tot aan de Sluiskant.

Plan A. omvat de gronden tusschen Damlaan, Damstraat, Sluiskant, de Zandsloot, de Plaspoelstraat en de Plaspoelkade.

Om vanaf de Damlaan de schuine straat te verkrijgen is noodig de verbouwing van de bakkerij van v.d.Hoeven en om vanaf de Sluiskant een straat te verkrijgen is noodig aankoop van het voormalige postkantoor nu kapperzaak (eigendom van den Heer v.Dongen) en aankoop of nieuwbouw van het perceel van den Heer Halverhout.

Op de plaats waar op het uitbreidingsplan water of plantsoen is gedacht is een vyver ontworpen. De uitkomende grond geeft aanvulling van slooten en terraanophooging.

De kosten van plan A bedragen f 114500.- buiten aanleg van de waterleiding. Er ontstaat 14953 m² bouwrype grond. Afgetrokken werd de grond noodig voor nieuwbouw woning Halverhout, de verbouwing perceel v.d.Hoeven en de grond bestemd voor straten en vyver. De netto bouwgrondprijs wordt f 7.66 per m².

Aan te koopen gronden buiten de reeds genoemde perocelen zyn: de grond van de fam. van Nelsen.

" " " A.J.Hendriks

" " " W.V.S.

(Klein stukje) Ned. spoorwegen.

Plan B. geeft de zelfde oplossing voor de verlenging van de Damlaan als plan A. doch de opzet strekt zich alleen uit over de grond van de fam. van Nelsen en een gedeelte van de tuin van A.J.Hendriks.

De kosten van dit plan zyn f 59500.- buiten de aanleg van de waterleiding.

Aan bouwrype grond ontstaat 5583 m²

De netto bouwgrondprijs bedraagt f 10.66 per m².

Buiten de in plan A aangegeven aan te koopen of te (ver) bouwen woningen moet worden aangekocht:

de grond van de fam. van Nelsen.

een gedeelte van de grond van A.J.Hendriks.

Plan A geeft m.i. de beste oplossing en is in uitvoering naar verhouding tot de te kweken bouwrype grond veel economischer, terwijl plan B een voldoende oplossing tot ontlasting van de Damstraat geeft.

Mocht Uw College door inschakeling van een Ry: tot verkoop van de ontstane bouwrype grond niet slagen zoo zal waarschijnlijk het Ryks-werfonds (60 miljoenenplan) uitkomst voor de gemeente geven. Als er een plan geschikt is voor uitvoering met steun uit het Ryks-werfonds dan zal dit plan het zeker zyn.

Gaarne verneem ik van Uw College of dit plan nader door my moet worden uitgewerkt. Nadere uitwerking zal voor verdere behandeling noodzakelyk zyn.

De Gen. Opzichter:

Aan Heeren Burgemeester en wethouders
van de gemeente Veur.

Briefwisseling aan het College van B&W van Leidschendam over het plan om de Damlaan door te trekken richting de Sluiskant. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

Links zien we het pand van de "Brood, beschuit en banket bakkerij van P.J. van der Helm" aan de Damstraat 43 en rechts nog net het balkon van het pand van Dunselman aan de Damlaan 1.

Aanleg van de riolering voor het Damplein, 1951. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

Opening van de Damhouderstraat in 1955 door burgemeester Banning. Op de foto zien we van links naar rechts: Wethouder De Ruijter (met hoed), wachtmeester der rijkspolitie G.A. de Groot, burgemeester Banning, gemeentesecretaris Maas, directeur gemeentewerken de heer Neukirchen, wethouder Groenewegen en geheel links Piet van der Geest, de latere gemeentebode. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

De eerste aankopen op de pas geopende weekmarkt in 1958. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

De weekmarkt op het Damplein in 1961 gezien in de richting van de Damstraat. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

In 1959 slaat burgemeester Banning in bijzijn van de gemeentesecretaris Maas, de eerste paal voor de nieuwe winkels en bovengelegen flatwoningen aan het Damplein. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

markt gedwongen verhuizen naar de Rijnlandstraat.

Handeldrijven op een (week) markt maakt al vele eeuwen in al zijn hoedanigheid deel uit van ons straatbeeld. In het gemeentearchief van Leidschendam vinden we een archiefdocument over de markt uit het jaar 1830. Het betreft hier een opgave der, gedurende het jaar 1830 te houden jaarmarkten, kermissen,

paardenmarkten, koe-, schapen en leer-, kaas- en andere markten hoe ook genaamd in wijk B gemeente Veur en omstreken.

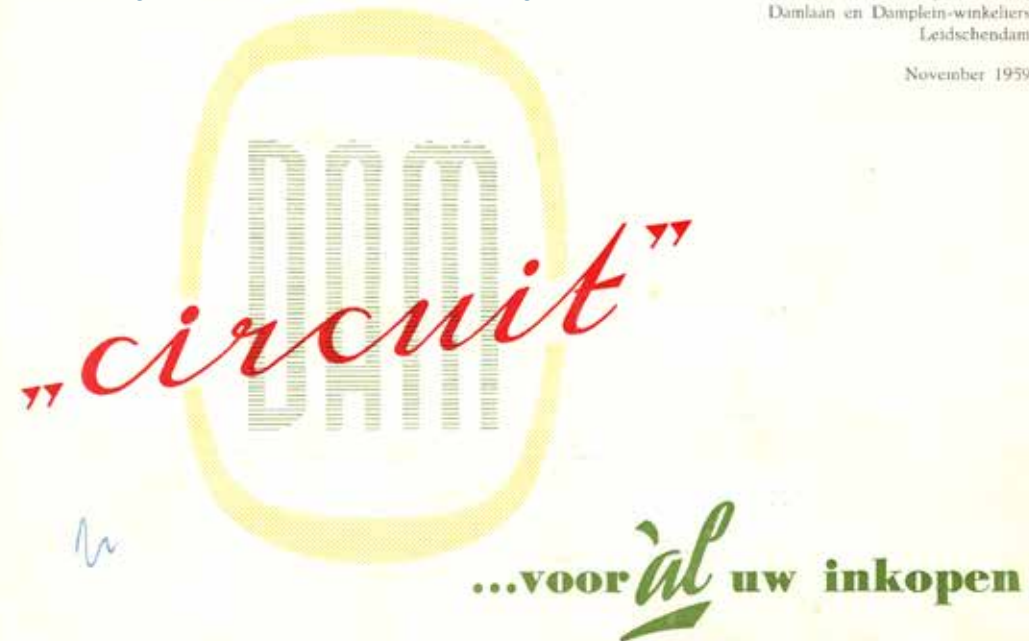
In 1854 wordt er door het gemeentebestuur van Veur een besluit genomen tot het heffen van een belasting voor het gebruik van staanplaatsen op de kermis en openbare markten.

Dam Circuit van november 1961.

Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

Uitgave van de
Damlaan en Damplein-winkeliers
Leidschendam

November 1959

*„Tante” Hannie Lips van de t.v. opent
de St. Nicolaas-aktie van de „Dam-circuit” zaken*

Vele duizenden kinderen en ongetwijfeld vele ouders zullen zaterdagmiddag 28 november de Damlaan bevolken.

Dan komt immers „hun” tante Hannie de St. Nicolaas-aktie van de „DAM-CIRCUIT” zaken feestelijk openen.

Om 2.30 uur zal mej. Hannie Lips op de Damlaan verwelkomd worden door de burgemeester van Leidschendam, de edelachtbare heer H. A. C. Banning.

Na de openingsceremonie, waarbij mej. Lips de speciale „DAM-CIRCUIT” vlag huist, treedt zij op als gastvrouw van de „DAM-CIRCUIT” zaken.

In deze rol trakteert tante Hannie al haar vriendjes en vriendinnetjes... en dat zijn er heel wat... op wat lekkers.

Gezien de te verwachten drukte, met en rondom de sympathieke tante Hannie, verzoekt het bestuur van „DAM-CIRCUIT” u vriendelijk, de aanwijzingen, voor een vlotte gang van zaken, op te volgen.

St. Nicolaas en zijn zwarte knechten hebben dit jaar hun domein op „DAM-CIRCUIT”. Zij schenken vele goede, grote en kleine gaven, van zaterdag 28 november tot en met zaterdag 5 december op het „DAM-CIRCUIT”. — Lees meer hierover op pagina 8.

WONINGEN EN WINKELS OP HET DAMPLEIN 1959

Bekende winkeliers op het Damplein van medio jaren zestig waren:

- Bleijs Drogisterij (Damplein 1)
- Winkelpand ROVATO (Damplein 8-9)
- Schoenenwinkel gebr. van der Voort/ later Haagen Swift (Damplein 16)
- Filiaal van de Albert Heijn
- Groentehandelaar J.J.M. van der Meer (Damplein 24)
- De slagerij van de gebroeders de Kroes (Damplein 25)
- Foto Lumo (Damplein 32)
- Eldap televisie en radio (Damplein 40)
- Winkelpand van Starrenburg, (Damplein 48)

Naast de diverse vormen van middenstand waren op het Damplein ook nog twee bankfilialen gevestigd. De Nederlandse Middenstandsbank (Damplein 41) en de Rotterdamse Bank (Damplein 33).

Damplein in 1961. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

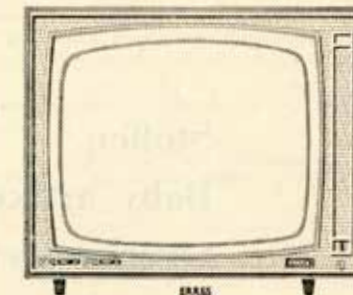

Uw zaak in Uw eigen plaats
GEMEENTEARCHIEF
LEIDSCHENDAM - VOORBURG

Steeds de nieuwste modellen

- ★ ELECTRISCHE VERWARMING
- ★ BANDRECORDERS
- ★ PLATENSPELERS
- ★ RADIO-T.V.

- ★ WASCOMBINATIES
- ★ WASAUTOMATEN
- ★ CENTRIFUGES

ALLE ELECTRISCHE
Huishoudelijke APPARATEN

STEEDS DE NIEUWSTE COLLECTIE GRAMMOFOONPLATEN

DE SPECIAALZAAK VOOR
- TELEVISIE - RADIO
- BANDRECORDERS
- GRAMMOFOONS ++
WASMACHINES - KOELKASTEN

N.V. TECHN.
HANDELSONDERNEMING
TEL: 01761 5317
DAMPLEIN 40 - LEIDSCHENDAM

Eldap

Uit het adresboek van Leidschendam uit 1964, een advertentie van de technische handelsonderneming ELDAP Damplein 40. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

Van kolen naar gas

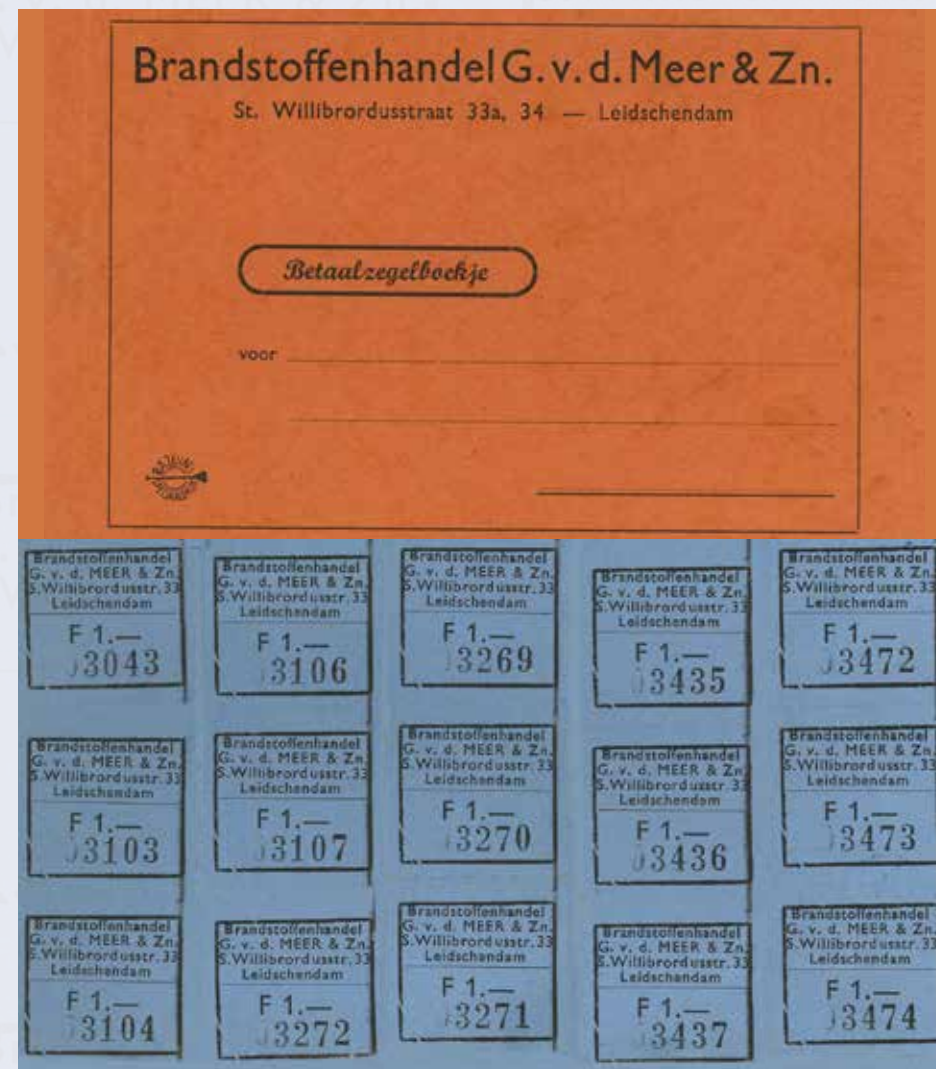

Aansluiting van Leidschendam op het aardgasnet in 1964. Burgemeester Banning draait de kraan open. In het midden de directeur van de gasfabriek de heer Batelaan en rechts Ir. M.J. Korstanje van de Gasunie. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

Op 29 mei 1959 wordt door de NAM in Kolham (gemeente Slochteren) een ongekend groot aardgasveld ontdekt. Schattingen lopen uiteen, maar met de kennis van nu wordt de oorspronkelijke winbare gas voorraad geraamd op 2700 miljard kubieke meter. De vondst van dit enorme gasveld leidde er toe dat Nederland in de jaren zestig werd aangesloten op het gasnet.

De ontdekking van het aardgasveld zou een radicale omslag betekenden in onze woon- en warmtevoorzieningen. De mo-

derne woningen zijn vanaf medio jaren zestig voorzien een eigen geiser en een voor die tijd luxe badkamer. De bezoeken aan het badhuis en onze wekelijkse wasbeurt in de zinken teil behoren hiermee definitief tot het verleden. Onze was hangt niet meer in de huiskamer over een houten wasrek bij de kachel te drogen. We hoeven ons niet meer druk te maken over de 'zomerprijs' van onze kolen. De zo vertrouwde kolenkit gaat dienstdoen als alternatieve planten- of paraplubak.

Zegelboekje van de brandstoffhandelaar van der Meer. Bron: collectie familie van der Meer.

Het zegelboekje van de brandstoffenhandelaar wordt een nostalgisch aandenken aan de tijd dat het gezin gemoedelijk rond de kolenkachel plaatsnam. Waarbij vader in 'zijn' stoel de krant las, moeder verstelwerkzaamheden deed en de kinderen zich vermaakten met een spelletje.

De firma Halverhout leverde in december 1949 eierkolen en cokes aan de R.K. bewaar- en modevakschool St. Joseph aan de Damstraat. (zie volgende pagina)

Na een kleine vijf decennia wordt onze centrale verwarming en verlichting door

FA. TH. A. HALVERHOUT & ZOON

BRANDSTOFFENHANDEL

HUISBRAND, CENTRALE VERWARMING- EN INDUSTRIEKOLEN
 TELEFOON LEIDSCHENDAM
 DELFTSEKADE 12 537
 DAMLAAN 57 608
 Opslagplaats Station N.S. 683
 GIRO 100799

Leidschendam, 31/12 1944

REKENING

voor de Heer
Mevrouw
Firma

de R. W. Busschaert & Medevak
 School St. Joseph Leidschendam

van Fa. TH. A. HALVERHOUT & ZOON

1944				
18/12	10 HL	Eenheden	290	290,00
	24 HL	Overen	262 1/2	525,00
10/11	300	turnen	305	915,00
8/12	5 HL	Eenheden	290	1450,00
	10 HL	Overen	262 1/2	2625,00
15/12	10 HL	Eenheden	290	2900,00
	20 HL	Overen	262 1/2	5250,00

totaal / 21300

Wolfsaan
 14 Feb 50
 Th. Halverhout

Rekening van de brandstoffenhandelaar Th.A. Halverhout 31 december 1949.
 Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

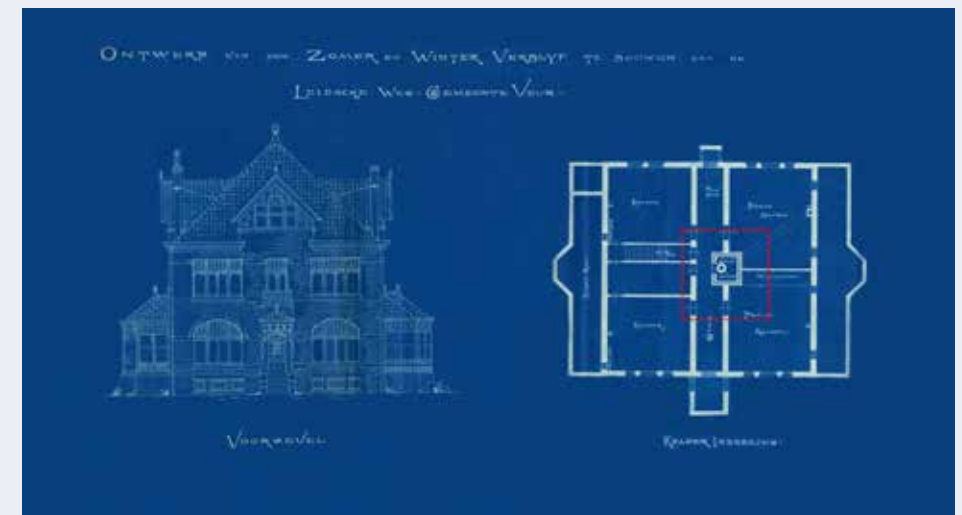
apps via het internet 'smart' aangestuurd. Via onze tablet kunnen we, waar wij ons ook bevinden op dat moment, informatie krijgen over verbruik van gas en elektriciteit en de nodige besparingsopties. De wettelijke aansluitplicht op gas wordt vervangen door de optie 'warmte recht'. Er zijn plannen voor een 'gasloze toekomst' Deze ambitie strekt ver en streeft ernaar om in 2050 geen aardgas als warmtebron meer te gebruiken.

Hoewel we gewend zijn aan centrale verwarming door een gasketel, zijn in de loop van geschiedenis ook andere 'gasloze' verwarmingssystemen in gebruik geweest.

De Romeinen beschikten omstreeks de 2e eeuw voor Christus al over een primitieve vorm van vloerverwarming welke zij hypocaustum noemden. De warme lucht van houtvuur werd door holle ruimtes

onder de verhoogde vloer doorgeleid, om op deze manier de ruimte te kunnen verwarmen. Ze verwarmden op deze ingenieuze manier hun badhuizen en beschikten zelfs over muurverwarming.

De eerste geregistreerde systemen voor lichterwarming in Nederland bestonden al in 1825. Deze vorm van verwarming werd vaak toegepast in openbare gebouwen zoals fabrieken, scholen, ziekenhuizen en kloosters. Maar ook particuliere woonhuizen aan het begin van de 20e eeuw kenden luchtverwarmingssystemen. Zoals we kunnen terugzien op de ontwerptekening bij het zomer- en winterverblijf uit 1900 van de gepensioneerde Rotterdamse notaris Jan Metz. Hij liet in dat jaar een villa aan de Koning Julianaweg 25 bouwen. Op de bouwtekening zien we in het rode kader van de kelder een 'calorifère', een luchtverwarmingssysteem.

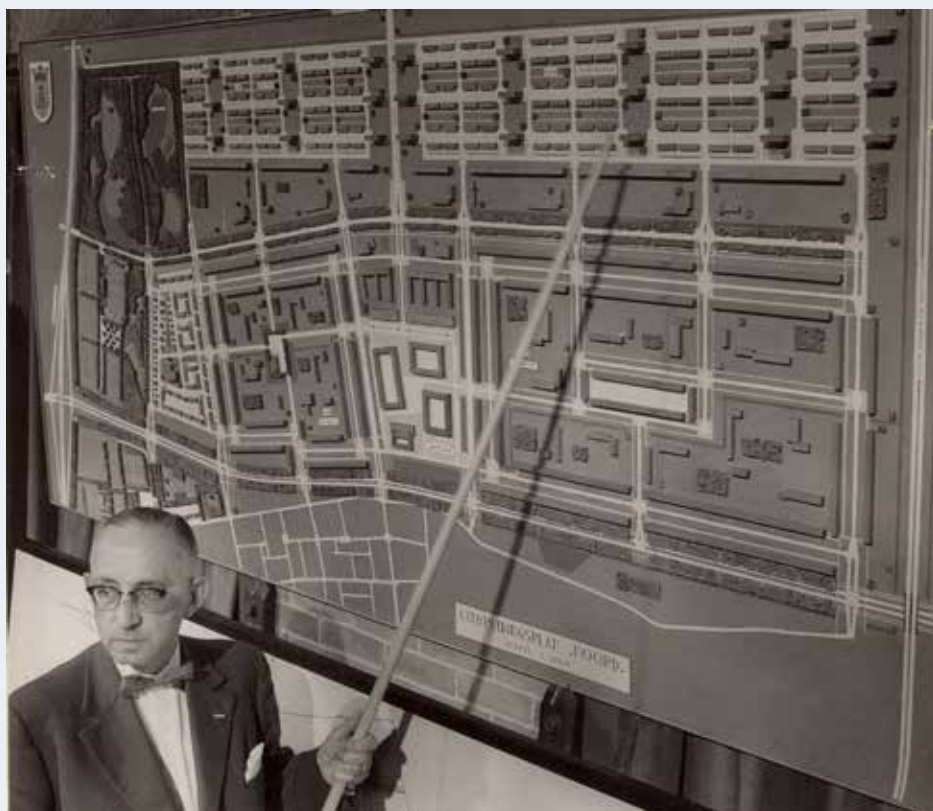
Ontwerptekening pand Koningin Julianaweg 25. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

Ontwikkeling Leidschendam-Noord

In 1959 presenteert burgemeester Banning de uitbreidingsplannen voor de invulling van het gebied 'Leidschendam-Noord'. Dit plan kan worden gezien als één van de grootste naoorlogse woningbouwplannen van Leidschendam.

De realisatie van nieuwe woningen was voor Leidschendam cruciaal, maar had voor de boeren en de tuinders in Leid-

schendam ingrijpende gevolgen. Zij zagen zich door de gemeente genoodzaakt om hun boerderij of vruchtbare teelgronden te verkopen. De noodzakelijke maatregelen betekende ook het definitieve einde aan het zo kenmerkende agrarische landschap van Veur/ Leidschendam. Het Leidschendamse landschap werd opnieuw ingekleurd door nieuwe woonwijken.

Burgemeester Banning bij het uitbreidingsplan voor Leidschendam Noord, 1959.
Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

Aan de uiteindelijke realisatie van dit plan ging veel discussie vooraf. Het gehele plan voorzag in zes op zichzelf staande wijken: De Zijde, Laanzicht, De Heuvel, Amstelvijk, Prinsenhof en Duivenvoorde. Als knipoog naar het agrarische verleden van Veur, refereren vijf van de zes wijken qua naam aan de voormalige eeuwenoude boerderijen welke waren gelegen aan de Veurse Achterweg: 'De Zijde Wooninghe', 'Laanzicht', 'Op den Heuvel', 'Amstelvijk' en 'Prinsenhof'

PLAN LAANZICHT

In mei 1961 werd burgemeester Banning benaderd door Anton Dreesmann (de kleinzoon van de oprichter van Vroom&

Dreesmann) met de vraag of het niet mogelijk was om in Leidschendam een regionaal winkelcentrum te laten bouwen. Dit winkelcentrum zou uniek zijn en het grootste van Nederland worden. Dit werd Leidsenhage. De rest is geschiedenis.

PLAN DE HEUVEL

Het al 1956 door de gemeenteraad vastgestelde 'plan in hoofdzaak' leidde in 1959 uiteindelijk tot het eerste grondverzet. 250 hectare weide en tuinbouwgebied werd vrijgemaakt voor de realisatie van dit grootschalige woningbouwplan.

We zien op deze op de foto hieronder de bouwmanwoning Freddy's Hoeve.

Gezicht vanaf de toren van het Neherlaboratorium op de wijk De Heuvel in 1964, met op de voorgrond de kruising van de Van Ruysdaellaan met de J.S. Bachlaan. Met links het Fina benzinstation en rechts de Protestants Christelijke lagere school. Links met daar boven de restanten van boerderij Op den Heuvel. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

wDe boerderij met daarachter de in 1922 gebouwde stal. Deze zogenaamde Pinkenschuur heeft plaats moeten maken voor de aanleg van de verlengde Noordsingel. De bouwmanswoning die wij nu kennen is april 1908 gebouwd in opdracht van Baronesse van Tuyll van Serooskerken.

Deze (voormalige) bouwmanswoning 'Freddy's Hoeve', aan de Van Ruysdaelaan 97 in Leidschendam staat op de foto op pagina 59 achter het langwerpige houten schoolgebouw. Deze boerenwoning werd in 1955 gepacht door Frans van Staalduinen. In 1958 koopt de gemeente deze

boerenwoning inclusief de bijbehorende 31 hectare land. Het gebouw heeft tussen 1962 en 1973 gedeeltelijk dienst gedaan als bibliotheek. In 2014 koopt de Stichting Scouting Satoko Kitahara het gebouw van de gemeente.

Historicus Idsard Bosman: *"Wij verhuisden in maart 1965 van de Koningin Julianaweg, waar mijn ouders een schoenmakerij hadden, naar de Burgemeester van Duyvendijklaan. Uit een brief 11 maart 1965 van de R.K. Woningbouwvereniging blijkt dat mijn ouders 138,55 gulden per maand aan huur betaalden. Dit bedrag was inclusief het genot van bijzondere*

Luchtfoto uit 1965, realisatie van woonwijk De Heuvel. De flatwoningen aan de Burgemeester van Duyvendijklaan waren de eerste met een galerij en centrale verwarming in Leidschendam
Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

voorzieningen. Waarschijnlijk werd hiermee de centrale verwarming en het gebruik van de huistelefoon bedoeld".

PLAN PRINSENHOF

Op de foto zien we de wijk Prinsenhof vanuit de lucht van zuidoost naar noordwest: flatwoningen in aanbouw aan de Prinses Annalaan Gravin Juliana van Stolberglaan en Prins Frederiklaan. Op de voorgrond de Veurse Achterweg. In de bosschages zien we nog een deel van de boerderij van de familie Köhne. Op 22 oktober 1886 betreft Hendrik August Willem Köhne samen met zijn vrouw Catharina van Winden deze boerderij van het type 'langhuis'. Op deze plek staan nu de 24

eensgezinswoningen in Park Zurich.

De R.K. Woningbouwvereniging liet 348 woningen bouwen aan de Prins Fredriklaan en Prins Johan Willem Frisoalaan. De huur van deze woningen bedroeg 180 gulden per maand, dit werd destijds als erg hoog ervaren. Dit bouwproject werd het grootste woningbouwproject dat ooit door één woningbouwvereniging in de gemeente Leidschendam werd gerealiseerd.

De huur van de in 1965 gerealiseerde woningen aan de Juliana van Stolberglaan bedroeg 39,20 gulden per week inclusief 4,55 gulden aan service en stookkosten.

De wijk Prinsenhof in aanbouw in 1965.
Bron gemeentearchief Leidschendam-Voorburg. Vervaardiger: KLM Aerocarto

De huisvrouw in de jaren vijftig - zestig

De vrouwen in de jaren vijftig waren meestal voltijds huisvrouwen en moeder. Zij was verantwoordelijk voor het geld dat in het huishouden rondgaat. In veel gezinnen werd een huishoudboekje bijgehouden.

Dit huishoudboekje biedt ons een realistisch inzicht in de kosten en baten van een gezin uit 1954. Zowel de huishuur als de kosten voor het huishouden bedroegen 20 gulden, de kosten voor het ziekenfonds waren 8,72 gulden en de kosten voor gas en elektra kwamen uit op 9 gulden en 7 cent. Een bezoekje aan de bioscoop kwam neer op 3 gulden. Sigaren voor vader en een bloemetje voor moeder kostten resp. 1,30 gulden en 75 cent. De harde realiteit geeft aan dit gezin in januari 1954 uiteindelijk 7,39 gulden te kort komt. Een maandsalaris was gemiddeld 460 gulden.

In 1955 besteedden vrouwen gemiddeld 62 uur per week aan huishoudelijk taken. Er waren in het begin van de jaren vijftig nog niet veel elektrische apparaten beschikbaar. Voor 'luxe' als een stofzuiger, een wasmachine of een koelkast was er niet of nauwelijks geld. Soms werd de wasmachine voor één dag in de week gehuurd.

Nadat de kinderrijke gezinnen zaterdagavond in de wastobbe waren geweest, kwam het voor dat het overgebleven

Januari 1954		Januari 1954			
2	Ziekenfonds	8 72.	Transport	124 49	
	tabak en sigaren	2 55	20	drank voor de feestdagen	14 35
4	Huishuur	20 00	21	Huishouden	20 00
5	Band Gas 66. en Rood	2 65		Levensverz. Utrecht 1 jaar	11 18
6	sigaren voor Adriaanse	1 80	22	schalen - dagje - sigaren	7 68
	Pelstof 1 kg.	3 15		meskaffee	2 70
7	Huishouden	20 00	23	tabak en volksontw.	1 20
8	Electr. lamp en sigaren	1 80	25	radiozegels	2 00
9	Sigaren	1 30	26	kast papier en servetjes en tabak	1 30
	bloemen voor moeder	75	27	Blindhorng	1 00
	Sahakelaar W.P.	1 40.		2 mond antraciet	17 10
	Kwartaal courant + fooi	6 70	28	Fruitman's Adriaanse (40 jarig huw.)	4 50
10	naar de bioscoop	3 00		Zetia huishouden	10 00
12	uitgaven	2 39		Rookgerei	6 95
13	begrafenis Joh. + klein reiskosten	3 85	29	Bloemen	5 00
14	Willems verjaardag fietband	6 75		Sametjes	2 80
	Huishouden	20 00		Kapstokkleed g. 60 - 5.00 van Piet	4 60
15	sigaren	1 40			<u>234 05</u>
16	bloemen enz.	1 35		Ontvangst	226.66
17	naar Hilversum en persplankje	3 63.		uitgave	234.05.
19	Diverse uitgaven	2 23		maddeblig saldo	7.39
20	Gas en electra November	9 07			
		<u>124 49</u>			
		695			

Huishoudboekje uit januari 1954.
Bron: internet.

water werd gebruikt om de was alvast in de week te zetten. Zondag mocht er niet gewassen worden. Zo hebben generaties vrouwen op maandag al dan niet met be-

hulp van een wasbord en wringer de was gedaan. Pas medio jaren 50 beschikte ongeveer 20% van de huisvrouwen over een eigen wasmachine. In 1964 was dit

83% van de huishoudens. Een wasmachine kostte in de jaren '50 al gauw twee maand-salarissen.

In 1958 liet het Ministerie van Landbouw en Visserij een voorlichtingsfilm maken met de titel "goed geboren, minder zorgen". Belangrijke thema uit deze film was, "dat een huishouden ordelijk diende te zijn, want alleen dan was er sprake van een prettig en vrolijk gezinsleven."

In de nadagen van de verzuiling was het gezin nog steeds de hoeksteen van de samenleving voor de oudere generatie. Vanaf begin jaren zestig zien we in de samenleving een duidelijke verschuiving in de beleving van onze geloofsovertuiging. De naoorlogse opgroeiende babyboomers willen zich niet meer conformeren aan het maatschappelijke keurslijf en gaan op zoek naar mogelijkheden om hun zich te profileren en hun eigen gedachtegoed vorm te geven.

Echter, hun ouders zien de maatschappij liever nog even bestaan met de hun zo vertrouwde ideologische zuilen. Deze 'maatschappelijke zuilen' bestaande uit de Liberalen (VVD) de Socialisten, (PvdA) de Katholieken, (KVP) en de Protestanten, (ARP, CHU, SCP, GPV) met elk hun eigen krant, televisie en onderwijs. In hun optiek is het gezin nog steeds de hoeksteen van de samenleving.

De frictie tussen beide generaties van destijds zal uiteindelijk begin jaren zeventig leiden tot de definitieve ontzuiling van Nederland.

Een gezin met jonge kinderen begin jaren zestig.
Bron: internet

Heeft u een vlotte pen,
ervaring met schrijven en zou
u het leuk vinden om voor
Erf Goed Nieuws te schrijven?

Laat het ons weten via:
info@erfgoedleidschendam.nl

Historisch onderzoek,
tekst en samenstelling
Idsard Bosman

ERFGOED LEIDSCHENDAM

ERFGOED LEIDSCHENDAM

Postbus 3027

2260 DA Leidschendam

info@erfgoedleidschendam.nl